

UNITÁRIUS ÉLET

51. évfolyam 1-2. szám

1997. január-február

ÚJÉVI PÁSZTORLEVELEK

„Ha valaki én utánam akar jönni,
tagadja meg magát, vegye fel a
keresztjét, és kövessen engem.”
Máté 16.24.

Kedves Testvéreim!
Atyámfiak az Úrban!

Isten jóvoltából reánk köszöntött újesztendők első napja, s ebből az alkalomból szeretettel köszöntelek. Kívánok mindannyiatoknak boldog új esztendőt. Adja a jó Isten, hogy örömteli érzésekkel indulhassunk el és járhassunk életünk útján 1997-ben.

Visszatekintve az elmúlt esztendőre, megköszönjük a jó Istennek, hogy megsegített minket a mi mindennapi munkánkban. Reátűzött áldott napja a megművelt földekre, megérlelte a búzalkaszokat, mindennapi kenyerünk hordozóit. Testi és lelki erőt adott, hogy a reánk bízottakban híven és odaadó lélekkel eljárjunk. Családjaink békéjét újra és újra a jó úton vezérelte, hogy otthonainkban jól érezzük magunkat. A szeretet meleg érzésével ajándékozott meg és egyúttal sugallta, hogy ezt a szeretetet szüntelenül gyarapítsuk és szerte-árasszuk otthonainkban, környezetünkben, hazánkban – mindenhol, ahová életünk útjai vezéreltek.

És ha mégis megnehezültek időnként életünk terhei és a cél felé vezető útjaink irányát eltévesztettük, a Te szent Fiadnak, az Úr Jézusnak intelmei visszavezettek a jó útra. Legyen hála szent Nevednek érette. Az Úr Jézus intelmét megismerni és bensőnkben megerősíteni, ebben a szent hajlékban, melyben most is jelen vagyunk, gyakran ellátogattunk. Mindannyiszor boldog és imádságos érzések töltötték el bensőnket. És különösen hálás szívvel mondunk köszönetet Néked, szerető szent Atyánk, hogy megnehezült napjainkban: betegségeink idején és amikor halottainkat sirattuk, a vigasztalás ígéit fogadtuk szívünkbe a templomi áhítat csendjében.

Mindannyiszor megéreztük, hogy velünk vagy, édes jó Atyánk.

Az elmúlt esztendőben nevezetes évfordulóval ajándékozta meg minket édes jó Atyánk: a Te jóvoltodból hálás szívvel emlékeztünk arra, hogy őseink hosszas vándorlás után, megérkeztek e honba, és itt végleges hazára találtak a velünk rokon népek közösségében. A millecentenárius ünnepek emlékeztettek arra, hogy ezeregyszáz évvel ezelőtt nagy és emlékezetes tettet hajtottak végre eleink: a honfoglalás nagy művét alkották meg. Segíts meg minket édes jó Atyánk, hogy elevenen éljen bennünk a hazaszeretet lángja. Add számunkra a reménységnek drága gyöngyét, hogy hitvallásunkból erőt merítsünk s megszerezzük azt a bizonyosságot, hogy e drága honban, e féltőn szeretett magyar hazánkban, Te – édes jó Atyánk – velünk vagy minden napon.

Szeretett Testvéreim! Az Úr mindannyiunkat hív az ő példája követésére, a szeretet gyakorlására, a becsületes munkálkodásra.

„Ha valaki én utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel a keresztjét, és kövessen engem”.

Ebben az új esztendőben, 1997 – ben, növekedjék bennünk az egymás iránti megértés és szeretet. A munkálkodásnak mezején legyünk serények.

Egymás megbecsülésében mutassunk jó példát. Unitárius Anyaszentegyházunk hitvalló lélekkel hív az együttműködés hajlékába, hogy a templomi áhítat csendjében találkozzunk Istennel.

Adjon a jó Isten mindannyiunknak boldog új esztendőt!

Őszinte szeretettel és megbecsüléssel köszöntelek Titeket, kedves unitárius Testvéreim!

Bencze Márton
unitárius püspök

Szeretett híveim, Lelkészársaim! Kedves Atyámfiai!

Egy új év kapuján haladtunk át. Megállunk e határpontnál és hálát adunk Istennek a megtartásért, a megtapasztalt áldásokért, s a zsoltárral megvalljuk belévetett bizalmunkat: „Magam előtt láttam az Urat mindenkor, mert Ő nekünk jobb kezünk felől van, hogy meg ne tántorodjunk.” Aztán megállunk az esztendő múltának határmezsgyéjén is kérdezzük, merre haladjunk, hogy a mindnyájunk által óhajtott célt, a békés és áldott élet révpártját elérhessük? A kérdés az, hogy milyen irányba haladjunk.

Istenhez fordulunk, hogy tőle útmutatást nyerjünk az új esztendőben követő helyes irányra nézve. És azokhoz, akik, mint Isten küldöttei előttünk jártak. Mikeás, az Ószövetség prófétája így szól ma hozzánk: „Megjelentetted neked, óh ember, mi legyen a jó, és mit kíván az Úr tetőled!

Csak azt, hogy igazságot cselekedjél, szeresd az irgalmasságot, és hogy alázatosan járj a te Isteneddél.”

1. Igazságot cselekedni, az első fontos életszabály, melynek követése, cselekedeteinkben megvalósítása, feltétele az egyesek és népek boldogulásának. Az egyén és közösség megmaradásának alapja az igazság.

Az új év kapujában az első követelés, amely minket keres: adjunk tiszteletet az igazságnak, Tegyük életünk vezérlő elvévé az igazságnak azt a tökéletes életformáját, amelyet Jézus így határozott meg: „Amint akarjátok hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is aképpen cselekedjetek azokkal.”

2. Feltétel: szeresd az irgalmasságot. Szeretet, a tiszta és igaz emberszeretet nélkül nincs törvény betöltés. Aki nem szereti embertársát, aki érzéketlen szívvel tud elhaladni embertársa nyomora, gyásza és fájdalma mellett, aki nem ismeri az irgalmasságot, az csak addig tiszteli és követi az igazság és törvény feltételeit, amíg az reá nézve előnyös.

Soha nem álmodott politikai, gazdasági, társadalmi változásokon megy keresztül a világ és hiszünk, hogy ez megadatik országunknak és népünknek is. De csak egy új erő, az irgalmasság segíthet a világon és rajtunk, amely a gyengébb jogát és igazságát még teljesebben védi, mint a magáét.

3. „Csak az tudja betölteni az igazság, szeretet és irgalmasság feltételeit, aki alázatosan jár Isten előtt”, – hangzik a prófétai üzenet.

Az igazság cselekvését s az irgalmasság szeretetét hiába bízna reá az emberre, ha önmagánál nagyobb hatalmat nem ismer. A felelősség érzetét Istentől kapjuk. Amíg a lélek fel nem ismeri, hogy életünk, lehetőségeink, egészségünk, mind a szeretet ajándéka, amelynek felhasználásáért számadással tartozunk, addig az Isten iránti hála, a felelősségérzet nélkül, nem indít törvényei betöltésére.

Az új évben csak egyetlen helyes irányban indulhatunk: ha Isten felé igazodunk. A megújulás útja

az emberiség számára mindig ez volt: vissza Istenhez és általa az igazság, szeretet és irgalmasság gyakorlásához. Ma sincs más út és élet számunkra.

Ezekkel a gondolatokkal kívánok egyházunknak gyarapodást és jó előremenetelt, híveinknek, lelkes, gondnok és keblitanácsos atyámfiainak, minden jószándékú embernek Istentől áldott, békés és boldog újesztendőt!

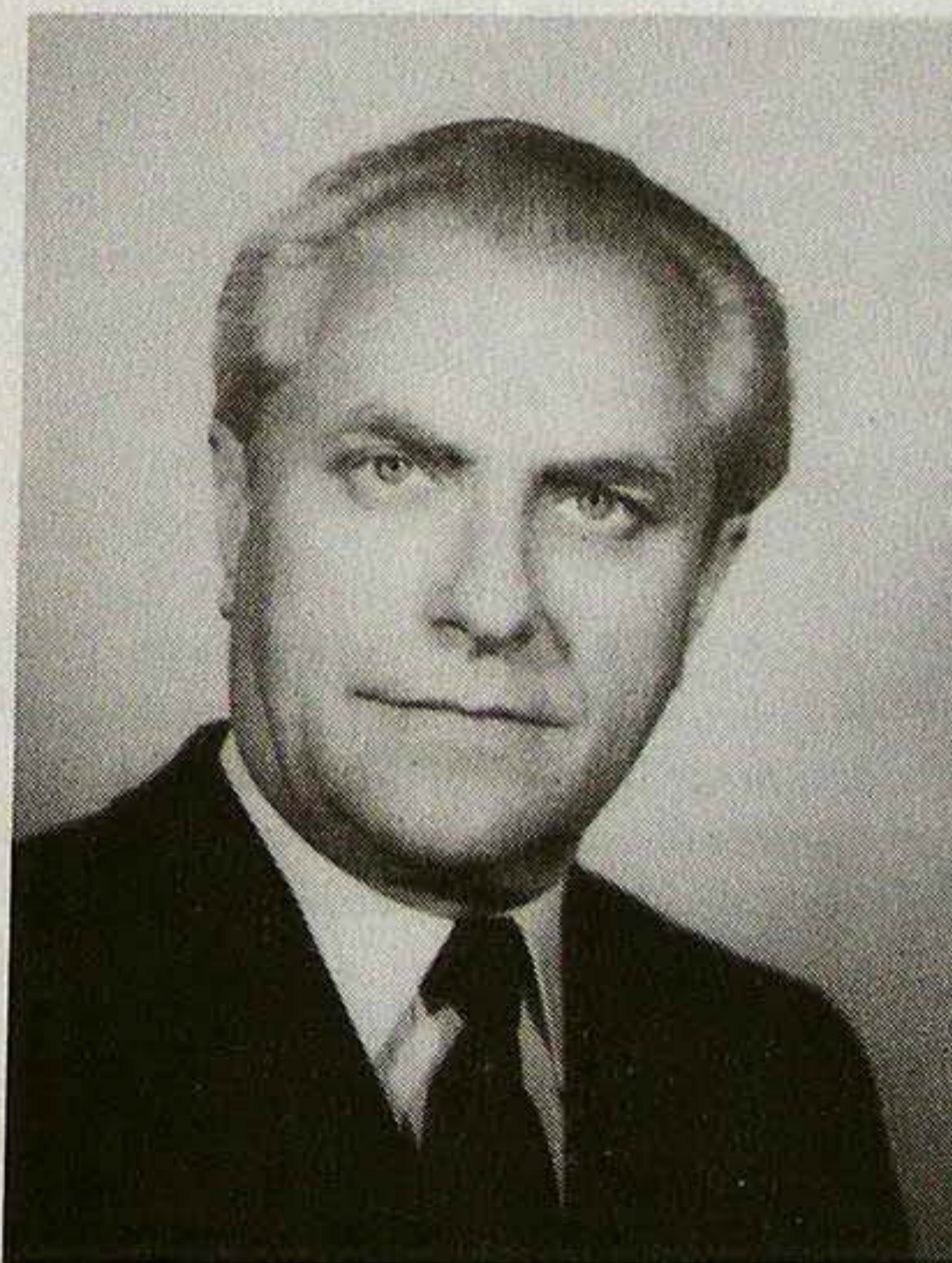
Kolozsvár, 1997. január 1.

Atyafiságos tisztelettel és
főpásztori szeretettel

D. Dr. Szabó Árpád
püspök

Új püspök Kolozsvárott

„Mondá néki az ő ura:
Jól vagyon jó és hű szolgám,
kevesen voltál hű,
sokra bíznak ezután.”
Máté. 25, 23

D. dr. Szabó Árpád
az Unitárius Egyház új püspöke

Szívből üdvözljük és Isten áldását kérjük
munkájára.

1996. december 13-án délután, már estébe hajlóan a székelyudvarhelyi templom felzúgó harangja hírül adta, hogy 24 év után ismételtén ugyanitt püspököt választott az összehívott Zsinat.

Az 1996. november 20-21. napjain tartott Egyházi Főtanács határozata alapján a december 13-14-én Székelyudvarhelyen összeült Zsinat és Egyházi Főtanács nemcsak püspököt választott, teljes tisztújításról is döntött.

Örvendetes volt látni, hogy a megválasztott tisztségviselőkkel nemcsak megújult, hanem meg is fiatalodott az egyház vezetősége.

Az ünnepi ülészekon 11 fiatal lelkész felszentelésére is sor került, ami egyben biztató jelként is szolgált, hogy az Egyház az új évezred küszöbén megfiatalodva tekinthet a XXI. század kihívásai elé.

A Magyarországi Unitárius Egyház küldöttségét dr. Murvay Sámuel főgondnok vezette, és adta át jókívánásainkat a megválasztott püspöknek.

Az alábbiakban ismertetjük az Erdélyi Unitárius Egyház Képviselő Tanácsának közleményét a püspökválasztásról.

KÖZLEMÉNY

Az Unitárius Egyház Zsinata és Főtanácsa 1996. december 13-14. napjain Székelyudvarhelyen tartotta püspökválasztó és tisztújító ülését. Az 1996. november 20-21. napján tartott Egyházi Főtanács elfogadta az Egyház új Alaptörvényét, melynek alapján megválasztotta az Egyház 30. püspökét és vezetőségét.

A Zsinat közbizalma d. dr. Szabó Árpád főjegyző-teológiai tanárt emelte egyházunk püspöki székebe.

Dr. Szabó Árpád püspök 1935. április 15-én született Homoródszentpéteren, Hargita megyében.

Középiskoláit Székelykeresztúron végezte, az akkori Unitárius Gimnáziumban, a későbbi Állami Vegyes Líceum tanulójaként. 1952-ben érettségizett. 1953-1957 között a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának hallgatója. Lelkészképesítő vizsgát 1958. júniusában tett.

1958-1965 között mint püspöki titkár az Egyházi Központban dolgozott. 1965-ben a Koloszvári Unitárius Egyházközség lelkésze, ahol 1976-ig szolgált. Közben 1968-tól a Protestáns Teológiai Intézetben óraadó tanárként is tevékenykedett.

1972-ben dr. Kovács Lajos püspökké választása után a Teológiai Intézetben átveszi az unitárius bibliai tanszéket, kezdetben ideiglenes, 1974-től mint végleges tanár. 1974-ben teológiai doktorátust szerzett biblia-teológiából. 1976-tól a tanszék rendes tanáraként dolgozott. 1990-1994 között a Teológiai Intézet rektori tisztségét töltötte be.

1996 januárjában az Egyházi Főtanács főjegyzőjévé választotta, augusztus 1-től, d. dr. Erdő János püspök halála után, püspökhelyettesként látta el a püspöki teendőket.

1989-ben a Montpellier-i (Franciaország) Teológiai Fakultás díszdoktori címmel tüntette ki, 1994-ben a chicagói (Egyesült Államok) Meadville/Lombard Teológia doctor honoris causa címet adományozott számára.

1961-ben kötött házasságot Fülöp Magdolnával. Házasságukat Isten egy fiúval áldotta meg.

Az Egyházi Képviselő Tanács

RENDELKEZŐ NYILATKOZAT A BEFIZETETT ADÓ EGY SZÁZALÉKÁRÓL

A kedvezményezett adószáma:

1 8 0 5 2 4 5 9   1   6 1

A kedvezményezett neve:

Ennek kitöltése nem kötelező.

UNITÁRIUS ALAPÍTVÁNY

TUDNIVALÓK

Ezt a nyilatkozatot tegye egy olyan, e lappal azonos méretű borítékba, amelyen feltüntette a NEVÉT, LAKCÍMÉT ÉS A SZEMÉLYI SZÁMÁT.

FONTOS!

Ahhoz, hogy a rendelkezése teljesíthető legyen a nyilatkozaton a kedvezményezett adószámát, a borítékon az Ön nevét, lakcímét és a személyi számát pontosan tüntesse fel.

A lezárt borítékot az 1996. évről szóló személyi jövedelemadó bevallásával együtt, azzal egy borítékban küldje meg az adóhivatalnak.

Ha az Ön 1966. évi személyi jövedelemadóját a munkáltatója számolja el, akkor a nyilatkozatát tartalmazó lezárt, a szükséges adatokat tartalmazó borítékot 1997. március 25-ig a munkáltatójának adja át, aki azt az elszámolásról szóló adatszolgáltatással együtt továbbítja az adóhivatalnak.

Felhívás

Egyházunk 1993-ban hozta létre az

UNITÁRIUS ALAPÍTVÁNYT.

Alapítványunk szociális, karitatív, ifjúsági, kulturális támogató-nevelő tevékenységre hivatott unitárius célok és közösségek érdekében határainkon belül és kívül egyaránt.

Kérjük, hogy alapítványunkat jelöljék meg kedvezményezettként az 1996. évi jövedelemadójuk 1%-ára.

Az irányadó jogszabály: 1996. évi / XXVI. törvény / MK 1996/120/.

Alapítványunk adószáma: 18052459-1-61.

Atyafiságos tisztelettel és köszönettel:

a Kuratórium

Újévi köszöntő

Az örök Idő végtelenjébe szállt megint egy esztendő, az emlékezés ködében hagyva hátra számunkra annak kisebb-nagyobb történéseit, örömet, bánatát, hogy jövőt formáló törekvéseink eszközül használhassuk azok tapasztalatait ...

Tisztelnél fogva a hagyomány kötelez arra, hogy Újév napján az egyház vezetősége nevében röviden beszámoljak az elmúlt esztendő fontosabb eseményeiről, és így múltunk számbavétele alapja lehessen jövőbe nézésünknek.

Küzdelmes, nehéz, de nem eredménytelen évtől búcsúzhatunk ma, amikor elmondhatjuk, hogy az új idők új szelleméhez és követelményeihez alkalmazkodó egyházunk egyre biztosabban találja meg a jövőben követendő leghelyesebb utat.

Ebben segítségünkre volt – többek között – a Millecentenáriumi Év is, amelynek keretében – akarva-akaratlan – számot kellett vetnünk nemzetünk és ezen belül egyházunk múltjával, történelmével, hogy aztán megállapíthassuk: Sem szűkebb körben, sem Európa, vagy az egész világ előtt nem kell szégyenkeznünk!

Barbárnak csúfolt nemzetünk az akkori európainál sok szempontból magasabb kultúrát hozott erre a tájra.

Megalapította és mai napig fenntartotta Európa egyik legrégebbi államát, amely hosszú századokon át mintegy védőbástyája lett a kontinens tőlünk nyugatra fekvő részének.

Akiket annyi véráldozat árán védelmeztünk, és ezzel biztosítottuk nyugodt fejlődésüket, – merő hálából – hazánkat előbb darabokra szaggatták, ma pedig leereszkedő cinizmussal arról tárgyalnak, hogy egyenjogú partnerként közösségükbe befogadják-e Magyarországot ...

Gyökereiben magyar egyházunk – vallásunk – alakulásának pillanatában, korát messze megelőzve, több mint négy évszázada kiharcolta azt az egymás iránti türelmi és kölcsönös megbecsülési elvet, amit Európa saját nagyszerűségétől eltelt része alig néhány évtizede fedezett fel, és ökumének titulál.

Fásult, csüggedésre, mindent feladásra hajlamos népünknek kell a számvetés, hogy mindig újra és újra bizonyítva láthassa: történelme során minél súlyosabb, vészterhesebb időket kellett átélnie, annál jobban belekeményített és makacsul kitartott a viharok elmúltáig. És mindig igaza volt!

Fogadjuk el végre mi is eleink hagyatékát, amely minket is kitartásra kötelez! Megmaradásunknak ez az egyetlen útja!

Rátérve a beszámolómrá:

A millecentenáriumi rendezvények keretében a M. V. Sz. által Ópusztaszeren és Budapesten a Múzeum-kertben rendezett nagyszabású ünnepségeken – a többi keresztény egyházzal együtt – mi is jelen voltunk. Unitárius részről néhai dr. Erdő János püspök és dr. Szabó Árpád, akkor még főjegyző tartottak áhitatot.

Egyházunkon belül minden egyházközségünk egy, vagy több különböző rendezvénnyel vett részt a Millecentenáriumi ünnepségek sorozatában. Ezeket sikeresen hangolta össze az a bizottság, amelynek elnöke Mikó István főgondnoktársam, tagjai Bencze Franciska és Nyitrai Levente voltak.

Egyházi életünk jelentős eseménye, hogy 1996. október 27-én megtörtént Rázmány Csaba beiktatása a Pestszentlőrinci Egyházközség felszentelt lelkészeként.

Ezzel az egyházközség, néhai dr. Jakab Jenő után, egy nagy gyakorlattal rendelkező olyan lelkészt kapott, aki előző egyházközségében (Udvarhely vm. Alsóboldogfalva község) már bizonyította tehetségét, rátermettségét és elhivatottságát, amikor egy lelkész nélkül maradt, szétszéledésnek indult egyházközségből olyan nagy és erős gyülekezetet formált, amely még az ottani viszonyok között is példája lehetett a lelkiismeretes és kitartó munka eredményességének.

Reméljük egyházközsége mellett tehetségét az egész egyházunk érdekében is gyümölcsözteti.

Ugyancsak örvendetes esemény, hogy Miklósi-Vári Katalin személyében új segédlelkészt alkalmazhattunk, akinek elsősorban a pécsi szórványegyházközség gondozása a feladata, de a budapesti egyházközség pillanatnyi szükséghelyzete miatt ezt a tevékenységét csak részben kezdhette meg.

Ugyancsak teljes jogkörrel felruházott gyakorló segédlelkészként működhet a jövőben a győri egyházközségben Sándor Gyula Mátyás is, aki teológiai tanulmányait befejezve, most már nem csak mint megbízott segédlelkész dolgozhat.

Fiatallélekűekre egyházunknak is nagy szüksége van, nem csak azért, mert az idén el kellett búcsúznunk néhai dr. Jakab Jenő testvérünktől, aki mint lelkész és mint az egyházi vezetőség tagja, hosszú időn át rendkívül értékes tevékenységet fejtett ki, és akinek az elvesztése nehezen pótolható úrt hagyott hátra, hanem azért is, mert az egész ország területén szétszórtan élő unitárius népünk sokkal behatóbb gondozást igényelne, mint amilyent ma kap.

Az elmúlt év jelentős eseménye a Dávid Ferenc Egylet újraéledése. Reméljük az újrakezdés lelkesedése továbbra is kitart, és az Egylet új vezetősége, élén dr. Nyiredy Szabolcs elnökkel és dr. Lőrinczné Ildikó főtitkárral még sok örömet, kellemes élményt szerez mindnyájunknak.

Kissé bizonytalanabban kell szólnom az ugyancsak megújult Ifjúsági Szervezetünkről. A kezdeti lelkesedésből már jutott energia egy-két olyan körön belüli rendezvényre, amelyhez az anyagi háttérrel az Egyház biztosította.

A kör tényleges megszervezése, működésének szabályozása és rendszeres tevékenysége még várat magára, de bízunk benne, hogy a közeljövő ezt is meghozza!

Ezen a téren még a fiatalabb lelkeszeink aktívabb irányító tevékenységére is számítunk.

Az Unitárius Élet című folyóiratunk – hála Bencze Franciska fáradhatatlan irányító és szervező tevékenységének – jól működik. Dicsérem nem szükséges, mert a lap maga helyett is beszél. Azt viszont nem hallgathatom el, hogy ez nem egy-két személy lapja, és kívánatos volna, hogy a jövőben elsősorban lelkeszeink, de minden más, arra alkalmas személy sokkal hathatósabban járulna hozzá a lap eddig is jó színvonalának még magasabbra emeléséhez.

Kapcsolataink az állami szervekkel kifogástalanok. Az elmúlt év folyamán négy alkalommal vehettem részt –egyedül, vagy más vezetőségi tagokkal együtt – a Művelődési és Közoktatási Minisztérium által szervezett hivatalos megbeszéléseken. Ezenkívül még néhányszor felkerestem Platty Iván urat, az egyházi javak visszaadásával kapcsolatos teendők ellátásával megbízott címzetes államtitkárt, aki azelőtt a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnál dolgozott, és jelenleg a Miniszterelnökség keretében fejti ki ugyanazt a tevékenységét.

Sajnos, ígéreten kívül eddig sem sokat kaptunk, most pedig egy készülőben lévő törvénymódosítás parlamenti megszavazására kell várnunk.

Az eredmény érdekében eddig minden lehető megtettünk (a jogászi munkát dr. Kaszai Csaba jogtanácsosunk végezte), és ugyanígy a jövőben is mindent meg fogunk tenni egy méltányos végkifejletért.

Ha már kapcsolatainkról beszélek, talán a kolozsvári (erdélyi) testvér- és anyaegyházunkhoz való viszonyunkról kellett volna legelőször szólnom.

Istennek hála ez a kapcsolat jelenleg több mint felhőtlen. Úgy látszik már ki is alakult a valóságos testvéri együttműködés, amelynek egyik bizonyítéka az egymás kölcsönös meghívása valamennyi jelentősebb egyházi eseményre. Így jelen voltunk és Mikó István főgondnok-társammal együtt képviseltük egyházunkat a január 18-án Kolozsváron tartott Főtanácsi Ülésen, majd – amint már említettem – dr. Erdő János kolozsvári püspök és dr. Szabó Árpád főjegyző urakkal együtt vettünk részt a Magyarországon rendezett milicentenáriumi ünnepségeken.

A szépen fejlődő együttműködést egy időre váratlan tragédia zavarta meg: 1996 július 27-én elhunyt dr. Erdő János, az erdélyi egyház nagy püspöke, aki – egyháza történetének egyik legnehezebb korszakában – több mint fél évszázadon át volt az a kőszikla, amelyre az egész egyházi életet építeni lehetett. Aldozatos életével, emberi nagyságával nem csak személye, de az egész egyháza számára is kivívta az általános megbecsülést.

Ravatalánál Tempfli József, Csiha Kálmán, Tókécs László és Mózes Árpád püspökök mellett Erdély valamennyi egyházi és világi szervezetének vezetője rózta le kegyeletét.

A temetésen egyházunkat Mikó István főgondnok-társammal képviseltük. A Magyarországi Unitárius Egyház nevében búcsúszavakat mondtam.

Kolozsvár színe-java hatalmas, impozáns menetben kísérte utolsó útjára a Házsongárdi temetőbe.

Amikor a gyász hangulatát a Romániában eluralkodó politikai és gazdasági helyzet kétségbeejtő volta csak fokozta, a Gondviselés, mintha vigasztalni és jutalmazni akarná azokat, akik töretlen hittel tartottak ki, az egyház számára is megadta a lehetőséget, hogy dr. Szabó Árpád személyében olyan püspököt válasszon, aki a legalkalmasabb e nehéz tisztség betöltésére, és köztisztelőben álló személye biztosíték arra, hogy Egyházát – Isten segítségével – a felemelkedés útján vezeti egy boldogabb jövő felé.

A Székelyudvarhelyen december 13-14-én tartott Zsinati Főtanácson meghívottként Mikó István, dr. Kaszai Csaba, dr. Sztankóczy Zoltán, Kászoni József, Rázmány Csaba és személyemből álló küldöttséggel vettünk részt. Így egyházunk nevében az elsők között köszönhettem a megválasztott püspököt és az új egyházi vezetőséget.

A már említett együttműködés keretében szépen fejlődik a Teológiai Intézeteink közötti kapcsolat is. Ebben 1996. augusztus 31–szeptember 1. napja in Kolozsváron, október 12-13-án Budapesten megrendezett teológiai napok jelentettek kiemelőt eseményt. Kolozsváron, az ünnepi istentisztelet alkalmával Orbókné Szent-Iványi Ilona főjegyző-püspökhelyettesünk mondott imát.

A Teológiai Intézet munkáját rendszeressé teszi, annak még több tudományos tartalmat biztosít, és a jövőben nagyobb lendületet ad az a távlati terv, amelyet dr. Sztankóczy Zoltán dolgozott ki, és amelyet a közös Konferenciák szervezői örömmel el is fogadtak.

Más természetű, de szintén együttműködés az, ami egyházunk és a többi történelmi egyház között alakult ki.

Itt elsősorban az evangélikus, a református, és a római katolikus egyházakat említhetném, de nem jelentéktelen a többi egyházakkal fenntartott kapcsolat sem. Mindezek keretében Bencze Márton püspök urunk fáradhatatlanul és sikeresen képviseli egyházunkat. Nekem csak néhány alkalommal kellett ezeken részt vennem.

Beszámolómat nem fejezhetem be anélkül, hogy anyagi helyzetünkről is ne szólnék.

Az állami hozzájárulás (támogatás), amit eddig kaptunk, szűkösen elegendő lett volna a mindennapi kiadások fedezésére, de már templomaink legsürgősebb javítási költségeire nem tellett. Még kevésbé olyan ingatlanvásárlásokra, amilyenekbe – bizonyos tévedések, vagy szubjektív befolyásoltóság miatt – belebonyolódtunk.

Ezért – minden takarékosági intézkedéseink ellenére – féltett tartalékainkhoz is hozzá kellett nyúlnunk. Ezt a jövőben el kellene kerülnünk, azonban az infláció kedvezőtlen hatása már most előreveteti az árnyékát.

A takarékoságról még csak annyit: Kérem, higgyék el, én lennék a legboldogabb, ha olyan gazdagok lennénk, hogy minden anyagi igényt könnyedén kielégíthetnénk. Sajnos, ez nem így van. Ezért jó volna, ha a megszorító intézkedéseket a közvetlenül érintettek nem tekintenék személyes sérelemnek – amint ez a múltban többször előfordult – hanem megértenék, hogy mindnyájan ugyanazért a közös célért – egyházunk jövőjéért-dolgozunk.

Ha már úgy adatott, hogy minden mának holnapja is van, és ha az Idő kerekét nem tudjuk megállítani, kötelességünk távlatokban is gondolkodni. Ehhez a jövőben is megértésüket kérem.

Végezetül engedjenek meg számomra még egy kérést: Éljük és formáljuk jövőnket közösen, együtt, a szeretet jegyében.

Legyünk méltóak egyházunkhoz, és tegyük méltóvá egyházi életünket Istent kereső, embert becsülő küldetéséhez.

Bizalmatlanság helyett inkább a megértés és benne a szeretet legyen vezérlő elvünk, mert csak így lehet egyházépítő közösségi munkánk eredményes.

Ezekkel a gondolatokkal kérem, adjon az Úristen Mindnyájunknak boldog új esztendőt.

1997. január 1.

Dr. Murvay Sámuel
főgondnok

A honfoglaló magyarok hitvilága

A II. világháború előestéjén jelent meg kiváló magyar történettudósunk, **Deér József** pompás könyve „Pogány magyarság, keresztény magyarság” címmel. Ebben a könyvében bemutatja, hogy miként alakult át korábbi életünk a kereszténység következtében és hogy mennyi minden áthasonult az új vallás tanításához.

Egyet nem értek a címben: a „pogány” elnevezést. Mit jelent ez „magyarul”? Hiszen pogánynak mondjuk például obi ugor nyelvrokainkat, akik egy égi főistent Numi-Toremest tiszteltek. Pogánynak mondjuk a mohamedánokat, akik az ég urát, Allahot tisztelik. Pogánynak mondjuk a perzsák vallását, akik Ormuzd és Ahrimán főistenekben a jó és a rossz küzdelmében szemlélik a teremtést; ugyanígy pogánynak mondjuk a buddhizmust lélek-vándorlás-tanával és a Nirvánába merüléssel, de folytathatnám a sort. Hivatkozom inkább Walter Schmidt jezsuita hatalmas munkásságára, amellyel kimutatja, hogy *nincs nép istenhit nélkül*. De hát akkor kik a pogányok? Úgy látom, hogy tagadó jelzővel határozhatjuk meg őket: akik nem keresztények! Hogy ez mennyire így van, ismeretes, hogy a honfoglalás-kori magyar szókinccsel lefordíthatnók a Bibliát! Nos tehát a pogány szavunk helyett használjuk inkább a „kereszténység előtti”-t. Éppen az előbb említett nyelvi gazdagság is mutatja, hogy ősvallásunk nem lehetett kezdetleges, valóban *vallásnak* kell tekinteni.

Ősvallásunk kutatása már a XVIII. században megkezdődött **Cornides Dániellel** és **Horváth Jánossal**, majd rendkívül megelégnék a Kisfaludy Társaság pályázata nyomán. E kutatásukról számot ad a „Magyar néprajz klasszikusai” sorozatban 1971-ben kiadott „Az ősi magyar hitvilág” címmel megjelent kötet. A Kisfaludy Társaság pályázati felhívásából néhány mondatot idézünk, hogy láthassuk, milyen alapon indult meg a tudományos ősvalláskutatás. Tehát 1846-ban járunk és a megjelent pályázati feltételek között a következő kívánságokat találjuk: „Mit lehet a régi bel- és külföldi krónikákból s egyéb emlékekből, valamint a hagyományokból, némely fennmaradt babonás erkölcsökből, s végre a nyelvben található nyomokból a pogány magyarok vallási hitéről és szertartásairól bizonyosat, vagy hihetőt kivenni? ... kik voltak a táltosok, a jósok, a bűbájosok, képeztek-e kasztot? ... Mit tudhatni az eskü-

vés, áldozás, házasság, lakomák, harcok és temetkezés körüli vallásos szokásaikról? ... Van-e nyoma a régi magyar vallásban egy isteni kardnak ... Végül: állt-e eleink régi vallása valamely, és ha igen, milyen viszonyban a hellén mitológiával, a párszizmussal, a manicheizmussal, így a szkíták és a húnok vallásával ... s másfelől, mit lehet annak felderítésére a tatár, a finn, sőt a szláv, s talán a német népek mitológiájából is előhozni? E kivonatolt ismertetés is világosan elénk tárja azt a széles körű kívánságot, hogy ősvallásunk nyomait ne csak a magyar hitvilág maradványaiban, hanem a rokon népekkel való egybevetéssel is keressék. E pályázat nyomán gazdag mitológiai irodalom bontakozott ki.

Ipolyi Arnold bámulatos gazdagságú „Magyar mitológiá”-jában például a következő fejezetek vannak: „Isten, istenek, szellemek, ördög, tündérek, tűz, víz, föld, ég, állatok, növények, égitestek, természeti tűnemények, a nap, a hold, csillagok, nyár és tél, a világ, boszorkányok, papok.”

Hasonlóan gazdag **Kállay Ferenc** „A pogány magyarok vallása” c. könyvének tartalma is. Kritikai élel vizsgálja a jelenséget **Csengery Antal** és a néprajz megbízható értékeit tárja fel **Kálmány Lajos** Szeged környéki plébános néprajzi gyűjtése (utóbbi „Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya” című tanulmányában) kiknek alapvető dolgozatát a későbbiekben is idézzük. Míg **Kandra Kabos** inkább közvetlen elődeinek terebélyes érdeklődését folytatja.

A XX. században **Róheim Géza** tűzte maga elé azt a célt, hogy Ipolyit korszerűen vizsgálja meg. Közben a nyelvészeti oldaláról **Pais Dezső** szófejtései gazdagították tudásunkat. Amilyen gazdag volt a múlt század kutatási területe, annyira a táltos-sámán kérdésre szűkült századunk kutatása, **Diószegi Vilmos** például életét áldozta a kérdés alapos kutatására. Nagy gazdagodása ősvallás-kutatásunknak **Szegfű László** legújabb könyve (Ősi szellemi örökségünk I. Szeged, 1966), amely napjainkig követi és értékeli az ősvallásra vonatkozó kutatásokat.

Én a továbbiakban nem az eddigiek ötvözetét adom, hanem megkísérlem a magam kialakult feltevéseit ismertetni.

Mindenekelőtt kizárnám az ősvallás köréből azokat a gazdag „babonás” emlékeket, amelyek gyógyításra, rontásra, betegségekre vonatkoznak. Ezeknek semmi közük az ősvalláshoz, mint ahogyan orvostudományunknak sincs köze kereszténységünkhöz. Egy példával igazolom is feltevésem jogosultságát.

A példát a magyarszentpáli kora román kori templomunkból veszem. A Kolozsvártól mintegy 40 km-re fekvő templomrombból előkerült egy pillérfő, egy asszony szemérmetlen ábrázolásával. Ocsmány mozdulattal mutatja szemérmét (s el kell képzelnünk, hogy annak idején még ki is volt festve, úgy, hogy még kirívóbb volt szemérmetlen mozdulata, amellyel előrehajolva tárta a nézők elé magát). Ennek az ábrázolásnak a vizsgálatát azzal kezdtem, hogy meghatároztam a helyét a templomban. A szentély diadalívének baloldali ívét tartotta. Tehát a szentély bal oldalán volt. Mit őriztek templomaink a szentély északi falán, azaz szembe nézve a bal oldalon? Az oltári szentséget! Nos, rövidre fogva a kutatást: ez a magátmotogató nőszemély az oltári szentséget őrizte a rontó tekintektől! Nagyjából pillérfőnkkel egy időben írott adatunk is van ilyenféle varázslatra. Ha jól emlékszem a Zimonyt ostromló bizánci seregnek motogatta szemérmét egy varázsló asszony a bástyafokra kiállva, így igyekezett az ellenség rontó hatalmát megtörni. Nos, így került ez a pornografikus ábrázolás a templomba, ahol nemcsak a hívők, hanem a boszorkányok és más félelmetes rontó személyek is gyülekeznek és fő törekvésük éppen a templom szíve: az Oltári szentség felé irányul. Nos, alsópapságunk éppen úgy hitt ezekben, mint a köznép, s hitt a szemmel való verésben, a tehén tejét elapasztó boszorkányokban, a csecsemőt megrontó erőben, a szerelmi varázslatokban, és sok-sok másban, amit például Ipolyi Arnold és későbbi követői is besoroltak ősvallásunk emlékei közé. Ezekről tehát el kell tekintenünk. Ugyanígy vagyunk táltos-képzeteinkkel is!

Semmi közük az ősvalláshoz, csak a rontó erők ellen védenek.

Miután kizártuk a magyarázható emlékek közül babonáink jó részét, lássuk a feltevésemet.

Kezdjük „Isten” szavunkkal. A magyar nyelv őskorából való, megfejtését a mai napig sem tudjuk, csak annyit, hogy a velünk – mármint honfoglalóinkkal – egyazon eszmélési szinten élő népek hitvilágának középpontjában a teremtő Isten áll, semmi okunk tehát kételkedni abban, hogy nálunk sem volt másképpen.

Úgy tűnik – mit ahogy a rokon népeknél is megtalálható, – hogy az Istent férfi természetűnek véltük. Ezt a tételt remekül egészíti ki **Kálmány Lajos** néprajzi gyűjtése, amelyből kirajzolódik egy anyaistennő alakja (Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya). Boldogasszony-tiszteletünk áthasonul a kereszténységben Szűz Mária, Szűz Anna tiszteletébe.

Az istenpár teremtő volta mellett hittünk abban, hogy a teremtett világ a világosság és a sötétség harcában formálódott. Ezzel a nagy keleti világvallások vonzáskörébe került ősi hitvilágunk.

Elmondom, hogy világosodott meg bennem ez a kérdés, hogyan fedeztem fel ősvallásunk alapját. Az érdekessége e munkának az, hogy korai keresztény falusi templomaink falfestményeinek vizsgálata vezetett rá a feltevésre. A Szent László legenda értelmezéséről van ugyanis szó, annak a falfestmény sorozatnak ősi tartalmáról, amely a

templomok északi oladáról nézett a hívőkre, akik nyilván nem is sejtették, hogy „pogány” korunkból öröklött ősi hitvilág sugárzik a falakról. Nem sejtette azt a prédikáló pap sem, aki elősorban a szinte évenként betörő tatár támadásokat kivédő lovagkirály tetteit dicsőítette. A falfestmények tárgya ugyanis a kun által elrabolt magyar leány megmentése. A kunt Szent László veszi üldözőbe. A király lova fehér, páncélja ezüst, arca tejszínű, kissé pirult, koronája csillagokkal ékes, ám lándzsája nem éri el az üldözött kúnt. (A legendát részletesen a „Képes Krónika” mondja el.) A kun sötét lovon ül, sötét kaftánban, sötét arcszínű és nyílzápora nem tudja megsebezni az őt üldöző királyt. Végül az elrabolt leány lerántja a földre, s ekkor kezdődik az állig felfegyverzett két hős küzdelme; nem használják fegyverüket, mert sebezhetetlenek. A kun lángot okád ellenfelére, egymás lábára lépve igyekeznek – ahogy e korban szokás volt, ráléptek ellenfelük lábára, hogy hátrataszítva, az lábát törje. Mindkét hős felfegyverzete korhű. Végül a leány belevág a kun horgas (Achilles) ínába, úgy látszik, csak ott sebezhető, s aztán az össze-csukló kunt László király hajánál fogva tartja, a leány meg lefejezi. Utána a szent király ledől, fejét a leány ölében nyugtatja, aki kedveskedve hajában keresgél. A falfestmények egyes jeleneteit a szkíta kori és a keleti világ művészi alkotásaiig sikerült nyomom követnem. De közben jegyezzük meg, hogy olyan források is vannak, amelyek sejtetik, hogy itt nem a kerlési csata emlékét idéző falfestmény-sorozatáról van szó, hanem kozmikus emlékeket őriz a képsor. Például egy orosz krónika úgy meséli el a jelenetet, hogy Szent László Batu kánnal küzd, a vatikáni „*Legendarium*”-ban pedig a megmentett leány maga Szűz Mária. (Meg kell jegyezni, hogy táltosaink bika alakjában való küzdelme közben a fekete bikát csak úgy tudja a fehér legyőzni, hogy segítői annak Achilles inát sebzik meg. A magyar táltosmondákban is gyakori, hogy a táltos tüzet okád.)

Mindebből az következik, hogy a Szent László legenda régebbi kor öröksége, s nem két hős, hanem a világosság és a sötétség harcát őrizi és benne a hős király a leány – azaz a Boldogasszony – segítségével győz.

Végezetül: Felfogásom szerint ősvallásunk nagyjából a következő alapokon nyugodott: A szerető Isten és a Boldogasszony uralma alatt a világot a világosság és a sötétség küzdelme teremtette meg. Ezzel ősvallásunk a nagy keleti világvallások egyik nyugatra hajló ágának mutatkozik. Az égi hatalmak árnyékában virágozhatott lélek-hitünk, áldozhattak táltosaink, vajákosaink. Így aprózódott hitvilágunk mind kisebb-kisebb jelenségekre.

Másvilág-képünk meghatározója az volt, hogy ott *folytatódik az evilági élet*, csak hogy minden tükörképszerűen megfordul. Ilyen ősvallási nyomok gyermek-mondókáinkban mai napig is megmaradtak (szita-szita péntek, ... csütörtök, ... szerda – fordított sorrendben mondja a napokat stb.)

Nem mondom, hogy ezzel megoldottuk volna ősvallásunk minden kérdését, de – gondolom – közelebb jutottunk egykori létének igaz tartalmához, mintha csak a táltosokra figyeltünk volna.

Dr. László Gyula

(Elhangzott a Dávid Ferenc Egylet 1996. októberi, millenniumi rendezvényén a Nagy Ignác utcában.)

A FARSANG!

(A farsangról általában és hogy mit jelent nekünk, unitáriusoknak)

Bevezetőmben sajnálattal kell megállapítanom, hogy sajnós ez az ősi, szép népszokás kihalófélben van a keresztény világban. A nyugateurópai államok, mint Németország, Olaszország, Franciaország, vagy Dél-Amerikában Brazília, nagy jelentőséget tulajdonítanak a farsangnak, és őrzik annak hagyományait, de a keleti államok, mint Magyarország, vagy Erdély, ahol talán a legtöbb farsanggal kapcsolatos népszokás alakult ki, a feledés homályába burkolja ezt az emberiség számára a vidámságot és a féktelen örömet megtestesítő időszakot.

Jelen írásomban megpróbálok párhuzamot vonni a nyugati és a keleti farsangi népszokások között, továbbá feleleveníteni azokat a farsangi szokásokat, melyek hosszú évszázadokon keresztül a munkában megfáradt embereket szórakoztatta, és felkészítette őket a hosszú önvizsgálattal teli 40 napos böjtre ...

A keresztény időszámításnak az a jellegzetessége, hogy benne az egyházi és a polgári év nem fedik egymást. A polgári év január 1-jén kezdődik, és tart december 31-ig. Ezzel szemben az egyházi év advent első vasárnapjával kezdődik, és tart november utolsó vasárnapjáig, aszerint, hogy a karácsony előtti négy vasárnap már novemberben megkezdődik, vagy mind a négy decemberre esik.

Az egyházi év első szakasza az advent, mint a keresztény világ nagy várakozásának időszaka. Az advent beteljesülése a karácsony, melyen a Megváltó születését ünneplik a vallásos lelkületű emberek. Ezután következik január 6-ika, az ún. Epiphánia néven ismert legrégebbi keresztény ünnep, melyen a hagyomány szerint Jézus a pogány világ számára kinyilatkoztatta magát. E naphoz fűződik még Jézus megkeresztelésének és a kánai mennyegzőn való részvételének az évfordulója. Január 6-ikával megkezdődik a farsang időszaka és tart húshagyókeddig. A húshagyókeddet követő hamvazószerdán kezdődik a böjt és tart egészen húsvétig azaz 40 napon keresztül. A húsvéti és a pünkösdi ünnepekör lejártával beköszönt az ún. ünneptelen félév.

Az egyházi év felosztását vizsgálva, sokan feltették maguknak a kérdést, hogy miként lehet az, hogy a farsang a maga vidámságával, bohóságával és véget nem érő tivornyaival, része lehet-e az ünnepes félévnek. A felelet erre a kérdésre csakis pozitív lehet, ugyanis az egyházi év a vallásos hit különböző megnyilvánulásainak a keretét adja, és nem csak a szigorú böjtöt, az állandó bűnbánatot, hanem a vidámságot, a jókedvet, az emberi örömeiket is magába foglalja. A vallásos hit az egész élet területét felöleli így, szorosban beletartozik az élet borongós oldala mellett annak napfényes oldala is. Ezen megállapítás alátámasztását találjuk meg Pál apostolnál, aki a Tesszalonikabelieknek ezt írta: „Mindenkör örüljete, szüntelen imádkozzatok”. (I. Tess. 5, 16-17).

A farsang az egyházi év egyik legérdekesebb szakasza, mely figyelmünket az élet nagy és komoly kérdéseiről a kedélyre, az örömeire és a jó hangulatra irányítja. Ebben az időszakban levetjük arcunkról az élet

komolyság maszkját, és szívünket kitárjuk a vidámság és öröm hullámverése előtt, amikor tulajdonképpen a vallás legősibb elemét helyezük ünnepi keretbe.

A továbbiakban foglalkozzunk tehát magával a farsanggal, és annak két legfontosabb alkotó elemével a karnevállal és a húshagyókeddel.

A farsang szó a német Fasching, Fasen, vagy Faseln szavakból ered, melyek magyarul annyit jelentenek, hogy: mesélni, pajkosságot úzni. A vígság időszakának az elnevezése is jelzi, hogy itt nem keresztény, hanem ősi pogány népszokásról van szó, mely létezett már jóval a kereszténység megjelenése előtt. A kereszténység a későbbiek során átvette ezen ősi pogány szokást, és az Epiphánia, azaz a vízkereszt napjától húshagyókeddig iktatta be, minden vígságával együtt az egyházi évbe, amit bizonyít az a tény, hogy a kereszténység elterjedése elején, benne már megtalálható a régi római Saturnália ünnep.

A rómaiaknál Saturnus az aratás és vetés ősi mezei istene volt, aki a néphit szerint megtanította az embereket a földművelésre, és ezért szenteltek neki ünnepet. Az ő ünnepe tehát a Saturnalia, mely ünnepen a híres római urak szolgálták fel az ételeket, s az étkezés végén megajándékozták egymást.

Később a középkorban a hamvazószerdával kezdődő böjt alatti ún. böjti fegyelem nagyon szigorú volt, ezért ennek ellensúlyozásaképpen, szokásba jött az azt megelőző időszakot evéssel-ivással és mulatozással tölteni. Amikor azonban a mulatozásokat a nép kezdte túlzásba vinni, a római katolikus egyház a farsang három utolsó napjára szentségimádást írt elő.

A farsanghoz számos népszokás fűződik, s ezekbe az Európa-szerte ismert ősi tavaszkezdő ünnepek emléke keveredik, mint pl. a görögök dionysiai, a rómaiak bacchanaliái, a szláv Perachta és a germán Holda ünnepe.

A farsang megünneplését természetesen a magyar nép is átvette és gyakorolta, beépítve ezen ünnepbe a saját lelkületét és a saját szokásait, ami által kialakult a jellegzetes magyar farsang.

A farsang utolsó szombatjának estjétől, húshagyókedd éjféleig terjedő időszakot a magyar nép farsangfarkának nevezte, míg a hét hátralevő része az ún. csonkahét. A farsang utolsó csütörtöke az ún. kövér-csütörtök, ilyenkor nagy a sütés-főzés és estefelé rokonlátogatás járja. Szombat este aztán elszabadulnak a kedélyek, és megkezdődik az igazi farsang, mégpedig annak az üveg bornak a kiásásával, melyet az előző év legényavatásakor ástak el a kocsma földjébe.

Vasárnap tovább folytatódik a látogatás, amikor a szomszédok, a rokonok, a komák és a jóbarátok sorra látogatják egymást, mindenhol megkóstolva egy pohár bort. E napon még a szomszédos falvakból is aláereszkednek a „lógós”, azaz hálóvendégek. Az általános farsangi lakomázás és vígság egyik legjellegzetesebb mozzanata, a vasárnapi ún. „kanok-ivója”,

majd a csütörtöki „asszonyok-ivója”, amit természetesen zárt körben a kocsmában tartanak. Hamvazószerdá a böjt tényleges kezdési ideje, de csütörtökön, melynek csonka, zabáló, torkos, vagy dobzódó a neve, felfüggesztik a böjtöt, hogy minden farsangi maradékot elfogyasszanak. Ez a szokás csak egyes vidékeken alakult ki, mint amilyen Felső-Olaszország és Erdély egyes vidékei, mint pl. a Kászonok. A farsangi dobzódásnak, evés-ivásnak és lármás táncos mulatságnak részben ősi gonoszüző és terméstvarázsló célja is van. Tánc közben az asszonyok azért ugranak a magasba, hogy akkorára nőjön a kenderjük. A városi társadalom, a felsőbb rétegek számára a farsang a bálozás és a karnevál időszaka, mely lényegében ugyanaz, csak külsőségeiben más mint a vidék farsangja.

A karnevál, – multságokban és tréfákban, bohóságban bővelkedő népünnepély. Nevét a köztudat a húshagyókeddre emlékeztető: „carne-vale”, a magyar „hús, isten veled”, búcsú kifejezéssel hozza kapcsolatba, de az a valószínűbb, hogy e név, az ünnepségeken felvonuló, s legtöbbször hajót ábrázoló szekérről az ún. „carus navalisra” – vonatkozik. A farsangi feldíszített hajót, vagyis a carus navalist, és annak a felvonuláson történő megjelenését a vallástörténeti kutatás részben ógörög, részben germán eredetre vezeti vissza. Athénban a nagy dionysia ünnepeket a trágár eredetre vezetik vissza. Athénban a nagy Dionysost képviselő pap, kerekeken gördülő hajón ült, egyik kezében hármass villával, a másikban egy nagy palack borral. A rajnamenti németek tartományaikban a tavasz istennőjének, Nehalemniának kerekekre épített hajóját a Shelde torkolatáig vontatták. Olaszországban és Franciaországban a karneválok, az álarcot és állati alakokat magára öltő nép trágár dalokkal és tréfákkal szórakozott, miközben tág teret engedett az erotikának. Ezen gyakorlat Saturnaliák és Bacchana-liák átvett szokásaira vezethetők vissza. Európában a leghíresebb és leghírhedtebb karneválok Nizzában, Velencében, Rómában, Dél-Amerikában Brazília volt fővárosában Rióban tartották és tartják ma is, ahova a világ minden tájáról özönlik a turisták és kíváncsiak hada. A párizsi karnevál központi alakja egy tarka szalagokkal feldíszített, aranyozott szarvú ökör, az ún. „boeuf-gras”, vagyis kövér ökör.

A farsang utolsó napja a húshagyókedd, amikor is az emberek a kezdődő böjti fegyelem miatt elhagyják a húsevést, és mint a farsang utolsó napját, jókedvvel, tánccal és szilaj mulatozással teszik emlékezetessé. Erdélyben az a szokás alakult ki az évek során, hogy tekintettel a farsang időszakában elfogyasztott rengeteg zsíros ételre, az emberek húshagyókedden cukormáz és dióbamártott nagy-kürtőskalácsot fogyasztottak. Édesapám szülőfalujában Komjátszegen, visszaemlékszem, hogy nem telhetett el húshagyókedd kürtőskalács nélkül, mely szokást Kolozsváron szüleim haláláig mi is megtartottuk.

A húshagyókeddnek, mint tavaszkezdő napnak a magyar népszokásban is nagy jelentősége van. A nap reggele a termésvarázsló idő, amikor a fejsze fokával megütögetik, majd megtisztogatják a gyümölcsfákat, és megfenyegetik, hogy jól teremjenek, délelőtt lemorzsolják az elvetni való kukoricát, elvetik a mákot és a palántaféléket, vesszőcskével megvergetik a lányokat, hogy termékenységük biztos legyen. Kora

délután a falu lányai csoportokba verődnek, és cigányzene kíséretében végigtáncolják a falu fő utcáját. E táncnak a neve: „talalaj-tánc”. Mikor a táncnak vége következnek az ún. alakoskodó játékok, melyek mind a tavasz és a tél birkozására utalnak, vagy a tél temetésével állnak összefüggésben.

Éjfélkor tartják a „kongózást”, amikor kolompcsen-géssel és ostorpattogatással úzik el az éjszaka szellemét, és ébresztgetik az állatokat annak reményében, hogy ha éjfélkor megfordulnak álmukban, egészségesek és szaporák lesznek.

Természetesen mind a farsangi megnyilatkozásokat, mind az időtartamot illetően eltérnek a szokások. A farsang hazájában, Olaszországban, mégpedig Rómában csak a hamvazószerdát megelőző 11 napot mondják és tartják karneválnak. Más helyen, főleg Erdélyben már Szent István napján, mégpedig annak reggelén veszi kezdetét a multság, mely tetőfokát húshagyókedden éri el.

A keresztény egyház, bár sokáig harcolt ellene, a nép szívéből kitörölni nem tudta e kedves népszokást, és végül magáévá tette. A farsangi ünnepségek különösen Franciaországban és Belgiumban terjedtek ki az egész ország területére, ahol ezen ünnepeket túlzásba is vitték, sok-sok trágárságot megengedve maguknak, aminek az lett a következménye, hogy a korabeli egyház többször megtiltotta azok megtartását. A reformáció is harcolt a farsangi ünnepségek ellen, sőt a puritán ágazata egy időre sikeresen el is nyomta őket, de teljesen kitörölni a nép szívéből nem tudta. A farsangi ünnepségek és népszokások részben az 1800-as évek elején keltek újra életre, főleg a délnémet, francia és olasz városokban, majd Belgiumban és Hollandiában, ahol mind a mai napig gyakorlatban vannak. Erdélyben, az Alföldön és a Dunántúlon úgyszintén megmaradt a farsangi szokások gyakorlása, de az iparosodás, a gazdasági fejlődés, meg a mindennapi rohanás leszűkítette azok méretét. Mindezek ellenére egyes hagyományőrző vidéken még ma is találkozzunk a farsangi szokások gyakorlatával.

Ez azt mutatja, hogy a mai ember is szívesen teszi félre a mindennapi élet gondját-baját, és ölti magára az önfeledt mulatozás színes rongyait azért, hogy ha csak percekre is de szakadjon ki az élet nagy taposómalmából, és mint a gátat törő áradat ragadjon magával mindenkit. Teszi a ma embere mindezt azért, mert az élet már nagyon sokszor bebizonyította, hogy manapság többször böjtölünk a farsangban, és farsangolunk a böjtben.

Meggyőződéssel állítom, hogy ha az ember a farsangi vígságot és önfeledt mulatságot nem viszi túlzásba, és ha fel tudja fogni annak helyes értelmét, akkor ez nem más, mint a lelki örömök ápolása és megtartása. Ha nem léha tivornyák azok, amiket a farsangban teszünk, hanem az élet felemelő apró-cseprő örömei, akkor ezeken át biztosan eljuthatunk Istenünkhöz, életünk adójához és megtartójához, aki nem szomorúságra, hanem ellenkezőleg, örömeire hívta el az embert, munkatársát.

Legyen tehát a farsang számunkra is az élet helyes értékelése folytán a bennünk felcsendülő tiszta életörömök, valamint a lelki boldogságok gyarapítója, s vezessen ezeken keresztül mindenkit Istenben való örök elmélyüléshez.

Rázmány Csaba

UNITÁRIUS ELŐDEINKRŐL...

Kriza János (1811–1875.)

Kriza János korára a Habsburgok elnyomó politikája jellemző, amely egyaránt kiterjed a társadalmi, a gazdasági és a kulturális életre. Ez az élet egész területére kiható elnyomás váltja ki, a nemzeti függetlenség, a reformok és az előrehaladás szükségességét. Ezek a szükségszerűségek Széchenyi reformjaiban nyilvánulnak meg. Amint Gál Kelemen írja „Kriza szellemi iránya”, a Pásztortűz című lapban (1935. 316. old.) megjelenő tanulmányában „egy addig példa nélküli olyan szellemi és anyagi előrehaladás indul meg, amely az évszázados letargiából nagy erővel kelti életre a nemzetet.” Boros György arról ír („Kriza János születése 100-ik évfordulóján.” Unitárius Közlöny. 1911. 7. sz. 107. old.), hogy amikor Kriza születik, akkor zajlanak le a 18. századi nagy forradalmak utolsó eseményei. Ifjú kora arra az időre esik, amikor az újraébredés hatalmas erővel kezd megnyilvánulni.

Faragó József („Vadrózsák.” 1975. 10. old.) a korra jellemzőnek Petőfi föllépését mondja. Kortársai közül Arany János még homályban lappang, Tompa még nem kezd népregei írásához és Erdélyi János is még előtte áll népköltészeti gyűjtésének. Bár ebben az időben Erdély kormányzója a lojális Crenvill, majd a jó modoráért sokak által kedvelt Péchi Manó gr., de ez az általános Habsburg politikán semmit sem változtat. Faragó József a „Vadrózsák” (1975) előszavában arról számol be, hogy az osztrák állami szervek a legnagyobb nyomást a szabadságharc (1848) alatt virágjában pompázó népköltészetre gyakorolnak, ami nem csekély fékező hatást fejt ki Kriza ilyen jellegű gyűjtői munkásságára.

Boros György szerint a korabeli Erdély vezető férfiai az „úri kaszinó”-ban alakítják ki közgazdasági és irodalmi központjukat, és ilyen irányú reform munkájuk előbbrevitelének érdekében mindenkit soraik közé fogadnak. Természetesen Kriza Jánost is.

Kriza János Nagyajtán született az ottani hasonnevű lelkész és Bencze Borbála (+ 1814) fiaként. A kis Krizát 9 éves korától apja Torockón élő rokonai nevelték. Amint Antal-Faragó-Szabó íróhármas Krizáról szóló tanulmányában olvashatjuk („Kriza János” 1965.) a családban mindvégig elevenen élt a népi származás, a néphez tartozás tudata.

Így növekedését népi származása, a néppel való állandó együttélés, és a népi-paraszti környezet szabta meg. Mint gyermek ismerkedett meg a jobbagynép sorsával, értette meg azoknak mindennapi szenvedését és azt a létbizonytalanságot, amelynek háttéréből fenyegetően emelkedett ki a határőr szolgálat.

Kriza iskolai tanulmányait – 9 éves korában – Torockón, az ott működő algimnáziumban kezdte, amelynek igazgatója a jogot is végzett, kiváló nevelő, Sebes Pál (1786–1964). Krizával egy időben ezen iskola növendéke az erdélyi román művelő-

déstörténet kiemelkedő egyénisége Baric György (Gerorge Barit). Kovács Lajos, nemrég elhunyt kolozsvári püspök, megítélése szerint Kriza torockói diákévei és az ott tanuló román fiúkkal való barátsága közrejátszott abban, hogy később is távol maradt a nemzeti elfogultságtól.

A torockói algimnáziumban eltöltött 5 év után Kriza tanulmányait Székelykeresztúron folytatta, Koronka József igazgatósága alatt.

Itt, a keresztúri iskolában támadt föl érdeklődése a népi kincsek, a népdalok és a népmesék iránt. Itt rakta le klasszikus nyelvi és irodalmi műveltségének alapjait és itt kapott kedvet a versírásra.

Az iskolai évek harmadik állomáshelye a kolozsvári kollégium volt. Amikor Kriza ide került, amint az Unitárius Élet írja („Kriza János”. 1966. okt.–dec.), „az ifjúság lelkét a júliusi forradalom és a lengyel szabadságharc eszméi hevítik.” Kálnoki Kis Tamás elmondja („Kriza János jegyzőfüzete.” Unitárius Élet. 1981. márc. -ápr.), hogy tagja lett Gálfi Sándor baráti körének, amely hasznos időtöltés végett életrehívta a „Barátság láncai” néven ismert irodalmi csoportosulást. A 18 éves Kriza ekkor már meggyőződéssel vallotta, hogy csak a munka szerez az életnek jobb körülményeket és tiszteletet. A kolozsvári kollégiumban bölcsészetet, majd teológiát tanult. Elvégezte a 2 éves jogi tanfolyamot és megtanult németül, franciául és angolul. Ő lett az Olvasó Társaság nevű önképzőkör első könyvtárosa, újságolvasója és a napilapok híryanagyának magyarázója. Tanulmányai végeztével köztanító lett és a tanári könyvtár óra. A kolozsvári diákévek alatt ismerkedett meg Kazinczy, Kisfaludy és Kölcsey műveivel.

Krizát 1835-ben kolozsvári lelkésznek választották. 1835–37-ig Berlinben tanult. Herderrel és a német romantikával rokonszenvezett. Kiss Ernő szerint („Kriza János 1811 - 1875.” Vasárnapi Újság. 1911. 32. sz.) itt ismerkedett meg a népköltészeti emlékek gyűjtésére ösztönző törekvéssel. Népköltészeti ismeretei itt nyertek tudományos formát. Itt ismerkedett meg a skót Perczy gyűjteményével és amint Versényi György megemlíti, („Kriza János emlékezete”. Budapesti Szemle. 1911. 414. sz.) itt ismerkedett meg a gyűjtés tudományos módszerével. Máté György („Kriza János emlékezete és költészete”: Ker. Magvető 1911. 4. sz.) úgy vélekedik, hogy Kriza Berlinben nyert szélesebb európai látókört. Gál Kelemen szerint („Kriza szellemi iránya” Pásztortűz. 1935. 316. old.) itt nyerte alapját annak a filozófiának, amely az elfogultságtól és történelmi kötöttségektől mentes, középutat tartó reformokat sürgető unitarizmushoz vezet.

Krizát, bár 1835-ben választották meg Kolozsvárra lelkésznek, berlini útja miatt lelkészi működését csak 1837-ben kezdhetette meg a súlyos anyagi nehézségekkel küzdő egyházközségben. Egyházi beszédeit kidolgozta és megtanulta. Ezek a kereszt-

tény erkölcsről, a gyakorlati életről, a tudomány és a társadalom kérdéseiről szóltak. Nagy gondot fordított a beszédek tartalma mellett a stílusra. Beszédei megszerkesztésében nagy segítségére volt nyelvismerte és költői tehetsége. Vallotta, hogy a vallás is megköveti a gondolkodást, mert csak így lesz életet adó meggyőződéssé. Megítélése szerint a lelkésznek kötelessége érzelmenteljes, de ésszerű vallást tanítani, amely az észnek erőt, a szívnek meleget ad. Vallása a szeretet Istenének tiszta eszményiségén alapult és a gondolkodásmód emelkedettségében és az érzület melegségében érte el tetőpontját. Teológiája, amint Gellérd Imre írja („Krizsa János prédikátori munkássága.” Ker. Magvető. 1975. 2-3. sz.) a „Szív teológiája”. Erdő János úgy látta, („Egy névtelen Káté 1845-ből.” Ker. Magvető. 1975. 2-3. sz.), hogy Kriza teológiáját a német, francia és svájci teológiai iskolák után az angol-amerikai unitarizmus megismerése fejlesztette. Különösen azt az angol unitarizmust értékelte nagyra, amelynek racionalizmusa – szerinte – a legjózanabb közéletet képviselte. Szabó Árpád teológiai professzor („Krizsa János és a kereszténység” Ker. Magvető. 1975. 2-3. sz.) nem osztja a Krizsára vonatkoztatott „szív teológiáját”. Amint írja, beszédei racionális irányt képviseltek. Szabó Dezső („Krizsa János, mint kolozsvári lelkész.” Ker. Magvető. 1975. 2-3. sz.) szerint Kriza azt a lelkészi munkát végezte, amit a gyülekezet várt tőle. A lelkekbe békét és nyugodalmat teremtett, szellemekben kielégítette a kor igényeit és anyagiakban is biztos alapra helyezte az egyházközség életét.

Krizsa 1857-től kolozs-dobokai esperes, majd 1861-től püspök. Máté György szerint Kriza püspöksége új korszakot nyitott az unitárius egyház történetében. Mint püspök is megmaradt a nép fiának. Bözödi György írja az Erdélyi Helikonban („Krizsa János”. 1937.), „hogy a nép hangja nem hal el ajkán, csak higgadt demokráciává alakul.” Amint a „400 év” Emlékkönyvben olvasható, Krizsának 14 évre terjedő püspöksége alatt fő gondja a belső megújulás előmozdítása, a vallásos élet ápolása és az unitárius hitelveknek tudományos szinten való kifejtése volt. Ferencz József („Krizsa János” Unitárius Szószék. 1910. 1-4. sz.) említi föl, hogy Kriza kiépítette az angol és amerikai kapcsolatokat. Megnyerte az ottani unitáriusok anyagi és szellemi támogatását. Fölfedezte Channing tiszta unitarizmusát és azt megszólaltatta magyar nyelven. Mint püspök az ésszerű vallás tanítása mellett foglalt állást. Sürgette az egyházak együttműködését, révbe segítette az egyház autonómiáját és – amint Bözödi említi – megóvta az egyházi világszemléletet az egyoldalúságtól.

Izsák Vilmos néhai teológiai tanár „Krizsa János az unitárius ifjúság atyja” című tanulmányában (Ker. Magvető. 1975. 2-3. sz.) elmondja, hogy Kriza, mint tanár a latin klasszikus iskolával szemben az európai szellemű műveltség kibontakozását segítette elő. Megteremtette a tanári kar és az ifjúság összhangját. Pedagógiai alapelve szerint az ifjúság törekvéseit nem elfojtani, hanem irányítani kell. Meg kell mutatni a jobbat, de nem szabad zokon venni, ha az a maga választotta jobhoz ragaszkodik.

Megoldotta az ifjúság fegyelmezésének kérdését is. Előbb a pálcázást, majd a pénzbüntetést szüntette meg. Nézete szerint az iskolában csak a tudást lehet megszerezni. A műveltséget az önképzés adja.

Mint teológiai tanár, segítette a leendő lelkészek önálló önképzőköreinek, majd a bibliaolvasó társaság és az önképzőkori könyvtár létrehozását. A teológián dogmatikát, morális teológiát, liturgikát és cura pastorálist tanított.

Az egyházi tennivalók bármennyire betöltötték idejét, időt szentelt a közéleti tevékenységre is. Dr. Kovács Lajos Kriza halálának 100-ik évfordulójára írt megemlékezésében (Ker. Magvető. 1975. 2-3. sz.) elmondja, hogy Kriza alapító tagja és állandó pártfogója volt az Erdélyi Múzeum Egyletnek. Gyakori érintkezésben állt a kor szellemi és politikai életének irányítóival. Hosszú ideig könyvtárosa volt a Kolozsvári Kaszinónak, és állandó cikkírója a helyi, – és rendszeres olvasója az angol, francia és német folyóiratoknak.

Közéleti tevékenységéből adódóan nem csak híve volt a reformoknak és a haladásnak, hanem azoknak szószólója is. Ortutay Gyula szerint fogékony érdeklődést mutatott a korabeli haladó természet-tudományos világkép iránt és tiltakozott minden ellen, ami korlátot és elzárkózást jelentett. (L. Kriza Ildikó: „Krizsa János és kortársi eszmeáramlatok”. 1982.)

Krizsa sokoldalú tevékenységének eredményei azok a kitüntetések, amelyeket élete folyamán kapott. Bözödi megemlíti, hogy ő volt az egyetlen unitárius püspök, aki irodalmi érdemeiért királyi tanácsosi címet kapott. A Magyar Tudományos Akadémia háromszor sorolta tagjai közé és megkapta az Akadémia „Sámuel díját”.

Ismert az újságírói tevékenysége, Brassait a Vasárnapi Újság szerkesztésében segítette. Szász Károly („Emlékbeszéd Kriza János levelező tag fölött.” 1876.) és Ürmössy Lajos („Kolozsvár kereskedelme és ipara története” 1898.) is úgy tudja, hogy Kriza évekig szerkesztette a Nemzeti Társalkodót, de dolgozott az Erdélyi Híradónak és a Kolozsvári Közlönynek is. Bözödi szerint, amit a szószéken nem mondhatott el, azt a lapokon keresztül tolmácsolta.

Falupolitikáját illetően szintén Bözödi írja, hogy élharcosa volt a falu előrehaladásának. Az unitárius községekben bevezette a felnőtt oktatást és szorgalmazta a könyvtárak fölállítását. Nézete szerint a falvak lakóinak nem szabad elmaradnia a műveltségben a városok lakóitól. A mezőgazdaság is csak úgy elégítheti ki az élet fokozódó szükségleteit, ha azt műveltebb módon gyakorolják.

Krizsa foglalkozott műfordítással is. Célja nem a tudományos igények kielégítése volt, hanem a külföldi munkák érthető és élvezetes tolmácsolása. Szerkesztette a Remény c. zsebkönyvet, melyben Versényi kimutatása szerint 130 verse jelent meg.

Krizsa fő műve a „Vadrózsák” c. gyűjtemény volt.

Kósa László azt írja („Kőműves Kelemen és társai” Élet és Tudomány. 1974. VI.) hogy a Vadrózsák megjelenése a korabeli kulturális élet nagy

eseménye volt. Az önkényuralom ellen passzivitásba vonulók a könyvet a nemzeti ellenállás támaszának tekintették. Pálffy Márton („Kriza János halálának 100-ik évfordulójára” Pásztortűz. 1926.) a munkát a székelység nemes leveleként értékeli. Faragó József („80 éves Vadrózsák” Pásztortűz. 1943. 12. sz.) a Bach-korszak beli Erdély tükröződését látja benne. Máté György örökéletű néprajzi gyűjteménynek mondja, amelyben megvan a nemzet és a népélet minden változása. Olyan nyelvészeti gyűjteménynek tekinti, amelyben megtalálható a hang- a szótan és a mondatan legeredetibb sajátossága. Kazocsa Istvánt („Kis magyar irodalomtörténet.” 1944) a gyűjtemény mezei csokorra emlékezteti. Szemlér Ferenc szerint („A költészet értelme” 1965) a gyűjtemény tudatossá teszi a nép művelődést teremtő erőit.

Krizát többen „egykönyvű” írónak tartják, holott ismertek versei is, melyet a Kisfaludy Társaság adott ki 1893-ban. Bözödi szerint Kriza nem akart egyéni lírát teremteni. Előtte az volt a fontos, hogy az egész néppel közös lélek ragyogását és tökéletes művészetét mutassa meg. Bíráló élű epigrammái az Unitárius Élet szerint (1966. okt.–dec.) a haladásellenes konzervativizmus ostromozói. Legsikerültebb népdalai – Versényi szerint – könnyűek, és tiszta szívből fakadók. Horváth János szerint hű kifejezői a nép észjárásának, gondolkodásának és kedélyvilágának, Toldy Ferenc („A magyar nemzeti irodalom története” 1868) megemlíti, hogy Kriza versei a Reményeken túl az Athenaeumban és a Figyelmezőben jelentek meg.

Bözödi Krizát szenvedélyes levélírónak mondja, aki szabadideje egy részét levélírással töltötte. Ismertek Sebes Pálhoz írt tréfás hangnemű politikai beszámolóit, Gyulai Pállal folytatott levelezése és Toldy Ferenchez írt levelei, amelyben az egyháza sorsáért aggódó szorgalmas munkás értesíti az író az unitáriusok múltjáról.

Kriza egyházi jellegű irodalmi munkásságának legjelentősebb terméke a Káté-ja volt, mely 1845-ben látott napvilágot. Gál Kelemen „A kolozsvári unitárius kollégium története” c. munkájában (1935) elmondja, hogy Krizáig Szentábrahám „Summá”-ja a hivatalos egyházi tanok gyűjteménye, amely azonban a hirhedt „dési egyezség” és a cenzúra béklyóit nyögi. Kriza Kátéja – Gál szerint – olyan feldolgozás, amely utat nyitott a történelmi és a dogmai kötöttségektől mentes, szabadelvű hittételek terjedésének. E munka Channing Kátéjának átdolgozása, amely az egyházi dogmák és hitvallások helyett csak a keresztény vallást tanítja a Szentírás alapján.

Jelentős Kriza 1840-ben írt, a bölöni zsinaton elhangzó „Erőhatóság” című egyházi beszéde, amelyben írója szakított az addigi egyházi beszédek zsúfolt idézetével és példázataival. E beszéd nagy jelentőségét Szabó Árpád abban látja, hogy a jövő számára körvonalazta a kibontakozó unitárius teológiai gondolkodás erőteljes célját.

Kriza nevéhez fűződik a Keresztény Magvető megalapítása. (1861).

Krizát sokan méltányolják és méltatják, bár Faragó a Pásztortűzben megállapítja (1943. 12. sz. 532. old.), hogy az országos siker későbbi keletű. Az egykorú lapok közül egyedül a Kritikai Lapok és a Koszorú foglalkoztak vele, ezek is röviden, néhány sorban. Ha a kortársak értékelése el is maradt, az utódok igyekeztek minden hiányt jóvátenni. Antal-Faragó-Szabó nyomán itt röviden csak annyit, hogy Kriza helyét a népköltészet fejlődésében Gyulai Pál, Szász Károly és Horváth János jelöli ki és Bözödi figyelmeztet politikai költészetének merész, újszerű tartalmára.

Kriza János 1875. március 26-án, tüdőgyulladásban halt meg.

1882-ben a kolozsvári unitárius kollégium ifjúsági Önképzőköre emléktáblával jelölte meg nagyajtai szülőházát. Az emléktábla szövege, Nagy Lajos tanár verse, így hangzik: – „Itt született, itt pattant ki a szellemi szikra – Mely Kriza nevét fényével övedzi körül. – Mint költő gyűjtse Székelyföld elmevirágait... – Népdal a nép ajkán, dalban a dalnok is él.”

1883-ban „Kriza Album” jelent meg, amely az emlékünnepeken elhangzó beszédeket tartalmazta. 1910-ben Kovács Lajos, akkor nagyajtai lelkész kezdeményezésére a község Kriza szobor felállítását határozta el. A szükséges összeget 1914-ben hadikölcsönbe fektették és elvesztett.

Emlékét azonban őrzi az a 200-at túlhaladó tanulmány, amely a néhai egyik legnagyobb püspököt mutatja be, figyelmeztetésül, a múlt értékeinek megbecsülésére, ápolására és a jövő alapjainak megvetésére.

Kelemen Miklós

Kriza János

Vadrózsák 405

Hazámnak ékes hegyeit,
Elhattam szép vidékeit;
Szívemen fekszik egy nagy bú,
S az egész életem szomorú.

Milyen hideg itt a napfény,
A rózsá hervad, s csal remény;
Minden, mit hallok, rusnya szó,
Nem székely embernek való.

Hol vagy, hazám, te drága táj,
Utánnad szívem mindég fáj,
Ékes képedet ölelem,
S miattad vérzik kebelem.

Ott viradnak fel napjaim,
Ott nyugosznak hót őseim,
Ott anyanyelvem test és vér,
Ott fellelem, mit szívem kér.

Elnöki megnyitó

Kedves Unitárius Testvéreim! Kedves Vendégeink!

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Elnöki megnyitót tartani tulajdonképpen nem hálás feladat. Magamból indulok ki és általánosítok: Ha ugyanis valaki csak rátekint egy műsorra, a „megnyitó” szón általában csak átsiklik, és igyekszik a műsor további – feltehetően érdemi – részéről tájékozódni.

Magam részéről olyan megnyitó megtartásának látom értelmét, aminek valamilyen „magja”, mondanivalója is van, nem szóvirágok láncolata.

Az idő „szerencsénkre” nekünk dolgozott, mert az elmúlt hónap alatt olyasmik történtek, amikre azt szokták mondani, hogy „van egy jó hírem és van egy rossz, melyikkel kezdjem?”

I. *Én azzal kezdem, ami elszomorított.* A Kossuth rádió október 20-i reggeli „Vasárnapi Újság” című adásában egy riporter az unitarizmus és az Unitárius Egyház története felől „faggatott” egy lutheránus vallástörténész lelkészt.

Én korunkat egyáltalán nem tartom a hitviták idejének, de látnék abban rációt, hogy a Rádió magyar társadalmunkat ismeretterjesztés jelleggel megismertesse a vallások és az egyházak alapvető kérdéseivel, s vázlatosan az egyházak történetével is. De az ismeretterjesztésnek objektívnek kell lennie, s ez csak akkor lehetséges, ha a riportot olyan személlyel készítik, aki illetékes. Szerintem az unitarizmus ismertetésére kizárólag unitárius szakember illetékes, amint az általános sebészet problémáiról is kizárólag sebésszel lehet autentikus riportot készíteni, és nem kardiológussal. Akkor kikerülhetők az olyan enyhe, de nem jelentéktelen „csúsztatások” is, amik nyilván nem rosszindulatból, hanem a kellő tájékozottság hiányából és a szemléleti különbségekből adódnak, de alkalmasak lehetnek arra, hogy „hitelrontás”-t okozzanak.

Köztudott, hogy egy rádió- vagy TV-riportot (egészen természetesen) beszélgetés előz meg a riporter és a riportalany között, és így az egész adás tulajdonképpen a *riportalany* ismereteit és elképzeléseit jellemzi.

A közszolgálati rádióknak nem lehet feladata, hogy az olasz Blandrata György és Dávid Ferenc kapcsolatával foglalkozzék, vagy azt értékelje, de el kell fogadnia azt a *történelmi tény*t, hogy az Unitárius Egyház megalapítója – az egész világon elsőként – egyházunk első mártír püspöke, Dávid Ferenc volt, akit történelmietlen úgy aposztrofálni (mint a riporter szájából elhangzott), hogy „az Unitárius Egyház másik megalapítója”.

Elismerő hangot Szervét Mihállyal kapcsolatban is csak egyszer hallottunk a történész szájából, amikor hangsúlyozottan mondta, hogy *híres spanyol orvos* volt.

Dávid Ferenc „előéletéről” csak annyi hangzott el a riporter szájából, hogy „korábban evangélikus, később református lelkész volt.” De talán más kép

alakulhatott volna ki a rádióhallgatóban, ha azt hallja, hogy Dávid Ferenc 1557-től az erdélyi magyar lutheránusoknak, 1560-tól pedig az erdélyi sacramentariusoknak (mai megnevezéssel reformátusoknak vagy kálvinistáknak) s végül az új „recepta religio” egyházának, az unitárius egyháznak püspöke. (Azt már természetesen nem várhattam volna el egy evangélikus egyháztörténésztől, hogy ezt a reformáció *fejlődésének logikájaként* ismerje el.)

A történész sajnos az 1568. évi tordai országgyűlés lényegével és jelentőségével sincs tisztában, amikor ezt mondja: „Az első európai város Torda, ahol már 1568-ban törvényileg kimondták a katolicizmus, a protestantizmus és az unitarizmus teljes egyenlőségét.” Mi az unitárius egyház születési évének joggal tartjuk 1568-at, de nem azért, mert akkor az erdélyi törvényhozás az unitarizmust törvényesítette volna, mint korábban, amikor (ugyancsak Tordán) olyan törvények születtek, hogy a római katolikus mellett bevett vallásnak minősül a lutheránus (1548), majd a református vallás is (1564).

Az 1568. évi országgyűlésnek éppen az a jelentősége, hogy „teológiai alapon”, bibliai idézetre hivatkozva („a hit Isten ajándéka”) hirdeti meg a szabad vallásgyakorlatot, bárminémű taxatív felsorolást mellőzve. Ezért hangzott el a magyar parlamentben 1993. március 22-én az országgyűlés akkori történész-professzor elnökének, Szabad Györgynek a szájából a napirend előtti méltatás a 425 éves jubileum alkalmából. Ebből csak egyetlen bekezdést idézek: „1568-ban a tordai országgyűlés, tudunkkal és a világ történettudománya, egyháztörténete – de azt kell mondanom: a szabadságjogokért vívott küzdelem története szerint is – elsőként mondotta ki törvényhozó testületként a vallás- és lelkiismereti szabadságot azzal, hogy követelményként állította fel a szabad vallásgyakorlatot, eltiltva minden földi hatóságot az egymástól különböző felekezetek bármelyikének üldözésétől.”

És ez a törvény Erdélyben Szervét Mihálynak Genfben máglyán való megégetése után mindössze 15 évvel született, 4 évvel korábban, mint a hírhedt „Szt. Bertalan-éj” lezajlott, amikor a francia protestánsokat, a hugenottákat egyetlen éjszaka ezerszámra mészárolták le.

* * *

II. *Ami örömet szerzett számomra:* az Unitárius Élet c. lapunk októberi száma átvette a szerző engedélyével a „Lelkipásztor” c. folyóiratból dr. Hafenschner Károly ny. evangélikus lelkész, teológiai tanár cikkét, aminek az a címe, hogy „Miért nem tagjai az unitáriusok az Ökumenének?”

Ez a cikk már abban a keresztényi szeretetben fogant, amellyel kölcsönösen viseltettünk az általam megélt, tapasztalt évtizedek alatt reformátusok, evangélikusok és unitáriusok. (Hiszen a diaszpórában élő híveink számára a múlt század vége óta ennek a két protestáns egyháznak a templomaiban tartjuk istentiszteletünket, s egyházunk 400 éves jubileuma alkalmából rendezett nemzetközi

istentiszteletünket a Deák téri evangélikus templomban tartottuk meg, a rendkívül népes részvételre való tekintettel, 1968-ban.)

Az egész cikkből talán csak a cím az, amivel nem tudok egyetérteni: mert az „ökumené” fogalma nem azonos az ökumenikus mozgalommal, annak e világi szervezetével. (Hivatkozom a cikk egy kitételére – „Az egyház csak emberi társaság” – ami értelemszerűen érvényes a hazai és nemzetközi ökumenikus mozgalmakra, vagyis a Magyarországi Ökumenikus Tanácsra és az Egyházak Világtanácsára is.)

Gondolom, éppen olyan természetes, hogy mi nem fogadhattuk el és nem fogadhatjuk el sem az Egyházak Világtanácsa 1948-as amszterdami Alapokmányát, amiben a tageszgyházak Istennek vallják Jézus Krisztust, sem az Új-Delhiben 1961-ben elfogadott trinitárius formulát, hiszen ezzel önazonosságunkat adnók fel – amilyen természetesnek és főleg tiszteletreméltónak kell tartanunk, hogy az ellenreformáció idejében az akkori protestáns gályarabok a szenvedést és a halált választották, pedig hitelveik feladása lehetővé tette volna legalább az életben maradásukat, sőt még ennél többet is.

Hafenscher cikkéből kiemelem – idézve – a 3 záró bekezdést:

„Megkockáztatok egy kijelentést: sok unitárius evangélikusabb, mint gondolja, és sok evangélikus unitáriusabb, mint hiszi magáról. (Ez egyébként tökéletesen összecseng néhai Ravasz László református püspöknek a 2. világháború előtt a reformátusokra vonatkozóan tett kijelentésével. Ny. Sz.)

Feladataink: Egymás jobb megismerése, szeretetben elhordozása, vitakultúránkban is. Néha ez a megismerés meglepetéseket is jelenthet: az unitáriusok sem szakadtak el soha a keresztény gyökértől, és a keresztény szeretet cselekedeteit élni akarják. Az unitáriusok is Isten gyermekei, ugyancsak az Atyának a szeretetében élnek, és ez határozza meg létüket.

Hátha éppen magyar feladat közös sorsunk eredményeként, hogy előbbre lépünk az egymáshoz való közeledésben? Hátha van mit tanulnunk még egymástól?”

Az unitárius egyház és annak tagjai eddig is igyekeztek mindent megtenni az ökumenikus gondolat érvényesülése érdekében. Erre vezethető vissza pl. – amiről a rádiós előadás hallgatott – hogy a magyarországi evangélikus és református egyházakkal együtt – hárman – alapítottuk meg Budapesten az Evangélium Színházat. Az 1989-ben megalakult Protestáns Közművelődési Egyesület tisztségviselői – 15 fő – közül kettő unitárius, a 75 tagú választmányban pedig heten képviselik egyházunkat. Talán azt sem érdektelen megemlítenünk, hogy az Egyesület helyi, regionális szervezeteként működik az ország északkeleti részében az unitáriusok által kezdeményezett és vezetett Kelet-magyarországi Szabadelvű Protestáns Kör is.

Fentiek, úgy gondolom, mégiscsak jelentenek valamit, különösen, ha az unitáriusok hazai lélekszámát (30.000) összevetjük az evangélikusokéval (400.000) és a reformátusokéval (2 millió).

* * *

III. *Külön ki kell emelnem:* – bár korábban történt – jóleső érzéssel hallgattam dr. Hegedűs Loránd református püspök szájából, a rádión keresztül, a Kálvin téri templomból, a Magyar Reformátusok Világszövetsége rendezvényeinek zárása alkalmából, hogy „Szeretettel üdvözlöm a történelmi testvéregyházak, a római katolikus, az evangélikus és az unitárius egyházak képviselőit”.

Úgy, gondolom, hogy az elhangzottak egyértelműen alátámasztják azt a meggyőződésünket, hogy – a Vasárnapi Újság adásának szellemétől eltérően – keresztények és protestánsok vagyunk, amint azoknak is valljuk magunkat. Én egyébként arra is visszaemlékezem, hogy a két világháború között minden évben megrendezésre került a pesti Vigadóban a Reformáció emlékűnepe, s ennek során egyházunk lelkesi és világi vezetői is közreműködtek (pl. imát vagy záróbeszédet mondtak). Hogy ebből egyházunk „kikapott”, abban azt hiszem, mi is hibásak vagyunk. De Dávid Ferenc halálára való emlékezésünket a jövőben véleményem szerint a reformáció napjának megünneplésével is ki kell ismét egészítenünk, a két dátum (október 31. és november 15.) közelsége ellenére is, vagy annál inkább.

* * *

IV. *Végül egy öröndetes, lélekemelő hírről szeretnék röviden tájékoztatni.* (A részletek ismertetése nyilván az Unitárius Élet feladata volt.) Tegnap egy hete fent a dévai várban, verőfényes őszi napsütésben megtartott emlékűnepség, vandál kezek által 1994-ben ismételtén összetört emléktáblának új márványtáblával való kicserélése, illetve pótlása, annak felavatása, és az erdélyi és a magyarországi unitárius egyház koszorúinak ünnepléses elhelyezése a cellában az emléktábla előtt – örökre felejthetetlen élmény marad számomra, és meggyőződésem szerint mindenki számára, aki ott volt.

Az élő ökumené megnyilvánulásának tekintem a dévai református templomban megtartott ünnepi istentiszteletet, melynek végén felhangzott az új énekeskönyvünk 321. sz. éneke: a Himnusz, s végül az egykori ferences kolostor romjaira épített római katolikus iskola ebédlőjében – a falon függő feszület alatt – megtartott „közébéd”-et is.

Nemhiába nevezik Erdélyt a vallásszabadság klasszikus földjének!

Emlékűnneplésünket ezzel megnyitom.

Dr. Nyiredy Szabolcs

(*Elhangzott a Dávid Ferenc Egylet, 1996. november 17-i emlékestjén.*)

„A keresztény elvben nincs egyoldalúság és kizárólagosság, csak az emberek gyarlósága vitte ezeket belé. A keresztény közösség nem ismert elkülönözöttséget sem faji, sem osztálybeli alapon, mert lelki egység, amelyben csak egyetlen ranglétra lehetséges, és pedig a lelki kiválóság alapján. Ez a lelki kiválóság abban áll, hogy lehajlik a gyöngéhez és a tehetetlenhez, hogy felemelje. Ezáltal tesz nagy szolgálatot a közösségnek.”

Varga Béla

Dávid Ferencre emlékezünk

Dávid Ferenc pere nem zárult le az 1579-iki júniusi országgyűléssel. Egyházunk történelme bizonyosság mellett, hogy ez a per három évszázadon át tartott, s az volt a célja, hogy az egyistenhit, lelkiismereti szabadság és szabad vizsgálódás eszméit gyökerestől kiirtsa követőinek lelkéből.

1579-ben Dávid Ferencet a dévai vár börtönébe zárták azért, hogy elhallgattassák, a későbbi századok alatt pedig ki akarták zárni hívei értelméből és szívéből azért, hogy örökre megsemmisítsék.

Az idő azonban Dávid Ferencet igazolta. Ha sokára is, de perét megnyerte, eszméi előbbek és fénylőbbek, mint korábban voltak. És elhallgattatni sem sikerült. 1579. november 15-én csak a tér és idő korlátainak kényszere érvényesült az elgyengült testen, de a lélek embere diadalmaskodott, s „ma is itt van, itt él közöttünk.”

Ma újra reá emlékezünk. Szeretnénk felidézni vonásait, hogy jobban megismerhessük. Nem a külső vonásait, mert ez hiábavalóság lenne, hiszen minden egykorú kép elveszett. Inkább forrongó, majd megnyugvó lelkének vonásait akarjuk megrajzolni, azzal az érdeklődéssel, mely csak a nagy személyiségeknek, a mindennapit messze túlszárnyaló emberi lelkeknek jár ki.

A Dávid Ferenc életművével kapcsolatos kutatás csak a múlt század utolsó negyedében kezdődött el és e század során bontakozott ki. Sokan próbálták megrajzolni lelki arcát és értékelni őt. Ezek a képek aszerint változtak, hogy a méltatók milyen érzésekkel közeledtek hozzá: a meg nem értés elfogultságával-e, vagy a szeretet rajongásával. Ha belapozunk a róla szóló irodalomba, azt látjuk, hogy igen sokan – ellenfelek és követők egyaránt – félremagyarázták életének nagy fordulatait, s így természetesen téves képet rajzoltak róla.

A legtöbben a tudománynak élő elméleti ember típusát keresték és fedezték fel Dávid Ferencben, aki lázasan keresi az igazságot, de azt soha sem találja meg, mert „nem a találás a fő nála, hanem a keresés”. Egész életén át elméleti reformokat hajszolt anélkül, hogy a vallásos élet gyakorlati szükségleteit egy pillanatra is méltatta volna. Mindez azt bizonyítja, hogy „nagy érzések vihara nem korbácsolta fel és gondolatai nem sugároznak bele nagy érzelmekbe. Élete utolsó pillanatáig tartó destruktív munkában minden pillanatát arra használta, hogy lerontsa azt az oltárt, amelyet az előző pillanatban még szentségnek tartott”.

E beállítás szerint, mely nyilvánvalóan el akarja vitatni az életet alakító mély istenélményt, a lélekből feltörő forró érzéseket s a meggyőződését életével megpecsételő prófétai lelkületet, Dávid Ferenc lelki arcának vonásai az állandó és nyugtalan keresés, érzelm- és élményhiány, roppant dialektika és szélsőséges, romboló radikalizmus. Természetes, hogy e kép megrajzolója a felekezeti elfogultság tárgyilagosságnak egyáltalán nem mondható feltevéséből indul ki.

De még az is, aki rajongással csüng Dávid Ferenc életművére, s őt mint „a szellemi szabadság első vértanúját magyar földön” értékeli, így ír: „Egész életét, minden megnyilatkozását az eszmei magasság jellemzi; sohasem bírt leszállani a porba, egyre magasabbra tört. A vallási harcok mindent felkavaró s indulatokban tobzódó áradata fölött állott, a vallás tiszta szellemi kérdés volt szemében. Istent sem emberi viszonylatban, emberi indulatok fergetegében szemléli, hanem a szellem tiszta himnuszával, bizonyos intellektuális esztéticizmussal öleli át.”

Dávid Ferenc legfőbb izgalma Isten szellemi megközelítése és tiszta, szellemi megfogalmazása volt. Ha támad s vitatkozik is, indulatok nélkül teszi, a rendszerező ellentétek feloldásán keresztül egy új szellemi rendszer felé siető elme fölényével. Nemcsak a vallás tiszta szellemiségét, hanem az Újszövetségnek és Jézusnak szelídségét és szabadságát is a legtisztábban képviseli a XVI. században.

Egy másik méltatója szerint Dávid Ferenc pályafutásának abban a részében, amelyben unitárius volt, két különböző hittani rendszer befolyása alatt állott. A Szervét Mihály teológiája volt az egyik és Sommer-Paruta-Paleológus radikális irányzata a másik. Ez utóbbi teljesen megváltoztatta Dávid Ferenc gondolkodását. S így a Szervét-hitű Isten-központú (objektív) antitrinitárius lassan átalakult ember-központú (szubjektív) unitáriussá. Ezt a változást azzal magyarázza, hogy Dávid Ferenc századának egyik legtipikusabb tudósa volt, aki mohó vágygal csüngött a haladó tudomány eredményein. Másrészt meg úgy gondolta, vagy inkább úgy érezte, hogy lelkünk üdvössége, boldogságunk tulajdonképpen nem Istentől, hanem lelkületünk tisztaságától függ.

Ezek után nem kell csodálkoznunk azon, hogy a három dávidferenci portré megrajzolója, bár különböző nézőpontból és érzésvilágból közeledik értékelése tárgyához, következtetéseiben közös nevezőre jut. Az első szerint: Dávid Ferenc irányzata „elkerülte azt a pontot, ahol a vallásreformok erupciói születtek és közvetlenül beletorkollott, felolvadt a XVII. és XVIII. század felvilágosodottságában s annak is legszélső sorában: a racionalizmusban. Ez útjában határozottan nem egy teológiai tételnek adott új megfogalmazást, olyannyira, hogy aztán a modern teológia magáévá tehetette azokat.” A második így látja Dávid Ferenc prófétai értékét: „A vallási harcok forrongó idejében a messze jövőbe látott, lelki szemei előtt a felvilágosodás ígérete derengett, amikor embertársai az igaz hitért pusztították egymást.” A harmadik megállapítja Dávid Ferenc végső fejlődési fokáról, hogy „Ez oly újítás volt, amellyel Dávid Ferenc irányzata a messze jövőnek munkált”.

Mindhárman abba a hibába esnek, mint még sokan rajtuk kívül, hogy olyan gondolatokat és magatartást keresnek Dávid Ferenc életében, amelyek későbbi korokra jellemzőek s ha ez az át-

hasonítás másképp nem lehetséges, megteszik a jövő előfutárának. Pedig Dávid Ferenc semmi újat nem alkotott az elmélet terén, semmi olyat nem mondott, amivel kortársait felülmúlta volna s magatartása egyáltalán nem azonos kora tudósaiéval, sem a későbbi felvilágosodottak magatartásával.

Dávid Ferenc nagy jelentősége, emberi értéke az volt, hogy bár mint egyházhoz tartozót, dogmák kötötték, kész volt a benne jelentkező új igazságokat követni, bárhova is vezették azok. Benne maradt az élet egyetemében, vele fejlődött, változott; ismeretlen erőinek engedte, hogy ősi, kedvelt dogmák bilincseit váratlanul és jóvátehetetlenül szét-pattantsa. Az ő haladó szellemisége nem valami tudatosan előírt életsorrend következetes megvalósítása. Neki kevés fogalma volt arról, hova fog jutni, hogyha egyszer őt a fejlődő élet útnak indítja. De elindult habozás nélkül az ismeretlenbe is. Nem ő ment, vitte őt az élet megindult áradása. Látszólag mindig az élen járt, mert mindig hangot és értelmet próbál adni az útnak, de valójában sodorták őt a külső és belső változások.

Ez a haladás az igazi, mert ezt nem ő csinálja, hanem az élet fejlődését előidéző erő – az Isten. Dávid Ferenc ki is nyilvánítja, hogy ő „Istennek enged, nem a saját eszének”. Ilyen körülmények között csodálkozhatunk-e, hogy őt sem akaszthatják meg országgyűlési tiltások, fejedelmi fenyegetések s betegen, félholtan is kitart az igazsága mellett, vállalja a dévai börtönt, a vértanúhalált is.

De aki hitét ilyen teljes lélekkel követi s követte fejlődése minden állomásán, az másokkal szemben türelmes tudott lenni. Az ő szabadelvűsége nem mér kettős mértékkel. Ha jogosnak, sőt szükségesnek fogadja el a maga változásait, ugyanúgy kell mentenie mások különbözőségét és változásait. Téves volna azonban az ő türelmességét, szabadelvűségét teljesen, vagy akár túlnyomó mértékben is elvi állásfoglalásának tekinteni. Dávid Ferenc, aki logikáját mindig félre engedte taszítani, ha megérzéseik úgy kívánták, bizonyára ezen mélyebb, igazibb természetében az emberszeretetet is benne foglalta, melynek virága a türelmesség.

Ösztönös mély ragaszkodással volt embertársaihoz kapcsolva. Szász apának, magyar anyának a gyermeke, talán azért tudott mindig ember lenni. Kár, hogy olyan kevés emlék maradt fenn emberi voltáról. De vajon tudja-e a tömegeket megmozgatni az, aki az embereket nem szereti? Mikor már Dávid Ferenc letartóztatásban volt s hívei megfélemlítve, megható volt az az igyekezet, amellyel a kolozsváriak a sorsán enyhíteni akartak. A városi tanács követeket küldött a fejedelemhez. Vittek számára ajándékokat, aranyozott kupát, a kancellárnak drága szőnyeget. Ragaszkodhattak volna-e így ahhoz, aki őket is egész emberségével nem szerette? Károlyi Péter kolozsvári iskolaigazgató eltávolítása után az iskola vezetését újra Dávid Ferenc vette át. E korszak a kolozsvári unitárius főiskola virágzása kora. Belevetheti-e magát ekkora erővel valaki a tanításba, érhet-e el ekkora sikereket, ha az ifjúságot nem szereti?

Innen már csak egy lépés, hogy Dávid Ferenc őszinte, mély vallásosságának a felismeréséhez jussunk. Mindent félretaszított: hagyományt, dogmát, csak az evangéliumot tartotta meg magának, mert az sugározta a legtisztábban az egy igaz Istent, és az ő fiát, a názáreti Jézust.

De hagyjuk, hogy beszéljen ő maga, vallja meg hitét, lelke boldog Istenre-találását, bennevaló elmerülését és örök életét:

– a mi hitünknek alapját, melyen az örök élet nyugszik, a próféták és az apostolok írásából vetjük. Nincsen olyan keresztény, kinek az Isten annyi lelket ne adna, hogy a Szentírásból meg ne érthetné, mi szükséges az ő üdvösségére. Gyönyörűsége és mennyei eledel az evangélium a hívek szívében, melyhez ha valaki hozzátesz valamit, mindjárt méreggé válik;

– nincs az egész Szentírásban világosabb és nyilvánvalóbb tudomány, mint az egy Istenről való tudomány;

– hiszünk egy Istenben, ki az az Atya, akitől mindenek vannak és mi őbenne. Ő egyedül fő, felséges és magasságbeli. Egyedül láthatatlan, bölcs és hatalmas. Egyedül mindenek felett való Isten, egyedül igaz Isten, egyedül Atya, kinél több nincsen. Ő a világosság Atyja, mindenkinél nagyobb, Krisztusnak Istene és Atyja;

– vitatkozzanak az emberek valamig akarják, keressék Isten lényegének rejtett voltát, hányják, vessék személyének sokaságát és forgassák az okosság bölcsességét, de az az örök élet, hogy csak tégedet egyedül való Istent ismerjenek és akit elküldtél, a Jézus Krisztust;

– Istennek ő magának elejétől fogva gondja volt és lesz az ő igazságára. Ajándékait is azért adja az embereknek, hogy a békesség és egyenesség eszközei legyenek. Istennek bennünk lakozó erejét valóban akkor tapasztaljuk és érezzük, ha Istennek fiai vagyunk. Isten az ő lelkéből adott nekünk, azáltal visel gondot reánk és irányít. Ez az ő bennünk való lakozása, ez a mi megszentelésünk és szívünknek hit által való megtisztítása, hogy az ő templomává épülhessünk;

– szükség megtanulnunk, hogy Krisztus milyen törvénnyel igazgatja és vezeti híveit az igazságra, életre és dicsőségre. Ezt a törvényt nem kötáblára írták, mint Mózes által a zsidó népnek adott törvényt, hanem szívünkbe, nem a külső félelem és rabság szolgálatát mutatja meg, hanem az életnek és szeretetnek lelkét;

– Istennek képére és hasonlatosságára, jó cselekedetre újonnan teremtett emberek vagyunk, hogy Krisztus az igaz hit által mi bennünk lakozzék és az ő törvénye a mi szívünkbe beirattassék. Nem tagadhatjuk, hogy a hit Isten ajándéka. Ha természetünkben adva volna a hit és nem Isten ajándékozna azt lelke által, akkor mindnyájan egyaránt hinnénk és Isten igéjének helyet adnánk;

– a hit olyan legyen, hogy szeretet által cselekedjék. Aki nem szeret, nem hisz. A szeretet szelebbebb kiárad, mint a hit. A hit csak Istent illeti, a szeretet Istent és embertársakat. A szeretet megeleveníti a hitet. Felsőbb szeretni, mint hinni.

A szeretet állandóbb, mintegy jelképe a jövődőknek, hol egyedül ő lesz uralkodó. A hit a tökéletesség kezdete, a szeretet a legmagasabb foka, Krisztus országának az alapja és éle. Jézus új parancsolatként adta ki istenországa fiainak a szeretetet;

– nagyobb ismeret kell ahhoz, hogy Krisztust szeressük, minthogy higgyünk benne. Mikor Krisztus szeretetére eljutsz, mintegy elmerülsz benne, szíved egészen az övé, tőle függsz teljesen, sem félelem, sem halál el nem választ tőle;

– szükség megismernünk az igazság útját. Szükség meghalnia a bűnnek és élnie az igazságnak: az igazság fegyverét feltölteni, szeretni az igazságot és gyűlölni a hamisságot. Istennek szolgálni szentségben és igazságban, hogy az igazság engedelmes szolgálói legyünk;

– akiket Isten lelke megvilágosított, nem szabad hallgatniok, sem az igazságot el nem rejthetik. Akkora a lélek ereje, hogy az emberi ész minden hamis leleményét megvetvén, csak azon célra törekszik, hogy Isten dicsősége terjedjen, az egyház épüljön;

– amint kezdettől fogva az igazság szeretője voltam, úgy ezután is az akarok lenni és tehetségem szerint követni az Isten tiszta igéjét;

– ha pedig valamiben tévedtem volna, akik Isten igéjéből igazabbat mutatnak, megköszönöm, és követni őket nem szégyellem. Amit használtam, vagy

használok az Isten gyülekezetében, az nem az enyém, hanem az Istené. Ha pedig nem használok, az akaratom ellen volt, mert nem a magam hasznát, hanem az Isten gyülekezetének építését akartam keresni.

Ugyanaz a szent odaadás Isten ügyéért, ugyanaz a bizonyosság, hogy ő az egy Isten hírnöke, ugyanaz a rajongó tisztelet a megfeszített Krisztus iránt, ugyanaz a lángoló szeretet az evangélium örök igazságaival szemben. Ezek az egy és örökké szent érzések töltötték be Dávid Ferenc lelkét 1566-tól egészen haláláig. Ez az érzés volt életének alapja, ezért küzdött, ennek tisztaságáért írt, beszélt, fáradozott s végül a legfőbb eszményért vértanú halált szenvedett.

Ime, így áll elénk ma Dávid Ferenc lelki arca, elnagyolt vonásokban bár, de úgy, ahogyan ő vall önmagáról és nem ahogy mások látják és írnak róla.

„Örökké élő emberek azok, akiknek újjászületéséről álmodozhatunk s akik a mában sem lennének idegenek. Ilyen örökké élő ember Dávid Ferenc. Valóban nem csupán unitárius püspök és egyházalapító, hanem élet és erő, emberi nagyság”. (Balázs Ferenc)

Dr. Szabó Árpád

(Elhangzott a Dávid Ferenc Egylet 1996. november 17-i emlékestjén.)

A Magyar Biblia Társulat új Bibliája

A Magyar Biblia Társulat kivételes értékű ajándékban részesítette a Biblia iránt érdeklődő magyarok embereket határainkon innen és túl. A Társulat 1996. évi közgyűlésén a szerkesztők bemutathták az első magyar nyelvű protestáns magyarázatos Bibliát. Tudvalevő, hogy katolikus bibliakiadványokban már nagyon régi gyakorlat a magyarázatokkal való kiegészítés, amely katolikus szellemiségű segítséget kíván nyújtani az olvasóknak, a protestánsok mindezekig elzárkóztak attól, hogy bármiféle kiegészítő magyarázat kerüljön be a Bibliába, elsősorban éppen azért, hogy különböző vallási nézetek ne befolyásolják az olvasókat, akik számára fontos a szövegek közvetlen megismerése és megértése. Négy és fél évszázadon keresztül következetesen tartották magukat ehhez az állásponthoz, mígnem a Luther-Biblia 1984-ben befejezett átdolgozása után és arra építve, a német evangélikusok Fő Bibliatársulata 1989-ben Berlinben és Altenburgban megjelentette „Magyarázatos Bibliáját”. Németország egyesítése után ugyancsak a Luther Biblia alapján 1992-ben a Német Bibliatársulat kiadta a „Stuttgarter Magyarázatos Bibliát”. A Bibliával mélyebben foglalkozók számára egyre nyilvánvalóbbá válik egy ilyen magyarázatos Biblia rendkívüli fontossága. A Magyar Biblia Társulat azonnal felismerte és felkarolta egy magyar nyelvű magyarázatos Biblia összeállításának és kiadásának lehetőségét. Mérlegelése oda vezetett, hogy rövid idő alatt megalakította a szerkesztő (szöveggondozó) bizottságot és feszített munka e-

redményeképpen az 1996. év végére kézbe vehették a magyar nyelvű magyarázatos Bibliát. A szerkesztés azt az utat követte, hogy alapul a legújabb magyar protestáns Bibliát választotta, amely az 1975. évi új fordítású Biblia 1990. évi javított (revideált) kiadása és ehhez vette át az 1992. évi Stuttgarter Magyarázatos Biblia magyarázó szövegeit németről magyarra fordítva. Ilyenképpen mind az alapszöveg, mind pedig a magyarázatok új fordításokat vettek át, a mai nyelv igényeit is figyelembe véve. Ide kívánkozik megjegyzésként, hogy a budapesti unitárius Biblia-körökben már 1993-tól kezdődően felhasználtuk a stuttgarter eredeti magyarázatok mind a szinoptikus evangéliumokkal, mind pedig a János evangéliummal való foglalkozásainkon. Az új Bibliával a Magyar Biblia Társulat a század- és ezredfordulóra három nagy horde rejű lépéssel vihette előre a magyar kereszténység biblikus útját, így 1990-ben revideált új fordítású Biblia kiadásával, 1994-ben a négy evangéliumot párhuzamosan bemutató szinopszissal és most 1996-ban a magyarázatos Biblia kiadásával. Adja Isten, hogy unitárius lelkészeink és tisztségviselőink is minél hamarabb és minél többen megismerkedjenek ezekkel a Biblia-kiadványokkal, mert saját tapasztalataik tehetik számukra elsősorban világossá használatuk nélkülözhetetlenségét.

A Biblia Társulat közgyűlése (1996. nov. 27.) meghallgatta az Ökumenikus Tanulmányi Központ beszámolóját a bibliaolvasási és bibliahaszná-

lati felméréséről (amelyhez unitárius lelkészek és világiak is adtak reprezentatív tájékoztatót). Arra a következtetésre jutottak, hogy meglepően erős az új fordítású Biblia elfogadottsága, különösen az evangélikusoknál és a baptistáknál (90%), míg a reformátusok és a metodisták esetében még nagyobb arányú a Károli bibliák szerepe, mint az új fordításúaké. (Az unitáriusok bibliaóráin az új fordításúaké a vezető hely, a szószéki szolgálatban azonban ez még kevésbé érvényesül). A felmérésekből az is kitűnik, hogy – különösen szolgálatra és előadásra készülve – protestánsok is szívesen fordulnak az új fordítású katolikus bibliák felé, miként katolikus körök is figyelembe veszik az új fordítású protestáns bibliákat is. A hívek közösségében az aktív templomlátogatók mintegy 15%-a olvassa rendszeresen, de általában nem módszeresen a Bibliát és a közös foglalkozásokon, a bibliaórákon az aktív templomlátogatóknak egytizede vesz részt. Ezek a bibliaórák általában a hagyományos keretekben folynak és elmondható, hogy a budapesti unitárius bibliakörökben bevezetett módszeres Biblia-tanulmányozás egyedülálló megoldást képvisel. A Bibliával való foglalkozások mélyítésének és szélesítésének érdekében az egyházak legalább egy alkalommal vasárnapi istentiszteletet szentelnek a Bibliának a szószéki szolgálatban. Ezeket a Bibliavasárnapokat általában meg is tartják. Az unitáriusok ezt csak egy alkalommal tették általánossá, két évvel ezelőtt, de azóta nem vált rendszeressé, jóllehet nálunk legalább annyira – ha nem még inkább – fokozni kellene a Bibliának, de különösen az Újszövetségnek jobb megismerését. Tájékoztatót kapott a közgyűlés az 1996-ban kiadott Bibliák számáról és részarányáról. Ezek szerint 10 ezer magyarozatos, 20 ezer új fordítású közepméretű, 20 ezer kisméretű Károli és 30 ezer közepméretű Károli Bibliát adtak ki. Az 1997. évre ugyanezeket az arányokat tervezik de még kiegészül a kiadási terv 20 ezer nagyméretű új fordítású Bibliával.

A közgyűlésen a Magyar Biblia Társulat tag egyházai írásbeli beszámolót kaptak a Bibliatársulatok Világszövetségének 1996. évi nagygyűléséről, amelyre nyolc évenként kerül sor és ebben az évben szeptember 26. és október 3. között a kanadai Torontóban tartották meg. (1988-ban Budapest volt a színhelye). A Magyar Bibliatársulatot a nagygyűlésen Tarr Kálmán főtitkár képviselte, aki szemelvények összeállításával is segítette a tag egyházak tájékoztatását.

Az ezévi nagygyűlés a Bibliatársulatok Világszövetsége fennállásának 50. évét ünnepelhette és minthogy a következő találkozás (8 év múlva) már a következő évezredre esik, a mostani alkalommal kísérletet tett a Világszövetség az elkövetkező középtávú időszak feladatainak felvázolására is. A bibliatársulatok működése a legszorosabban kapcsolódik a keresztény egyházak helyzetéhez, amely utóbbi viszont egyáltalán nem független a társadalmi-gazdasági-kulturális fejlődéstől. A társadalomtudomány a mi korunk „világrendjét” posztmodernnek jelöli meg, amelynek két legnagyobb nyomatókéjú jellemzője egyrészt a gazdaság (a piac) mindenható szerepe, másrészt a technológia fejlő-

désének folyamatos gyorsulása. Mindkét tényező érzékenyen befolyásolja a keresztény egyházak és velük együtt a bibliakiadások helyzetét.

Az egyházaknak és a bibliatársulatoknak át kell gondolniuk a vallás és a Biblia jövőbeni szerepét, amelyet semmiképpen nem hagyhat érintetlenül környező társadalmuk gazdasági, technológiai és kulturális helyzetének átalakulása. Azokban a keresztény kultúrájú országokban, ahol korábban a vallás és a Biblia kulcsszerepet töltött be, a szekularizáció folyamata felerősödött. Ennek ellensúlyozására kezdeményezésekre van szükség az ifjúság elérése érdekében, amely ifjúságot a tömegkommunikáció és az elektronikus sajtó valamiféle globális, etikai értékeket nem méltányló, de legalábbis bizonytalan értékrend felé sodorja. Ebben kell felfedezni a kereszténység és a bibliakiadások jövőjének kulcskérdését. Mindehhez figyelembe kell venni, hogy az új technológiák terjedésével együtt az olvasási és befogadási szokások is megváltoztak és a nyomtatott sajtó helyett rohamosan hódít teret az audiovizuális sajtó. A régi utak és módszerek egyre kevésbé ígérkeznek sikeresnek a vallásos hit és a Biblia terjesztésében. A Világszövetség úgy látja, hogy az egyházak és a bibliatársulatok munkájában a jövőben jóval nagyobb szerepet kell juttatni a nőknek is.

Posztmodern korunk eltelt ideje már egyértelműen megmutatta a vallásos hit helyzetében és formálódásában felismerhető fő tendenciákat. Így kétségtelen, hogy gyors ütemben terjed az elvilágiasodás, a szekularizáció, amely szemben áll a vallásos hittel és értékekkel. Az egyházak és a bibliatársulatok azon kell fáradozzanak, hogy a világban újból erősítsék a transzcendens létezésbe, az isteni és az emberi szeretetbe vetett hitet. A kereszténység általános defenzív helyzetében ugyanakkor tovább terjed a pluralizmus és ezzel együtt értelemszerűen bizonyos megosztottság is, amit azonban erőszakkal visszafordítani nem lehet, hiszen a jelenség mögött a vallásos hittel szembeni differenciálódás igénye húzódik meg. Ezt a helyzetet nem ostromozni, nem vitákat provokálni és mélyíteni kellene, hanem a külön utakon egyazon cél felé törekvést üdvözölni, az ökumenéből való kiszorítás helyett az együvé tartozást erősíteni.

A kereszténység általános térvesztése mellett ugyanakkor megfigyelhető a kereszténységen kívülálló vallásos hit terjedése is. Ezekkel szemben, sok esetben, a kereszténység kénytelen elhatárolódni, más esetekben viszont célirányos lehet bibliaterjesztéssel ezeket is megközelíteni és vallásos hit iránti igényüknek a Biblia válaszait is felkínálni.

A Bibliatársulatok Világszövetsége ehhez a helyzetértékeléshez és programadáshoz illően választotta meg nagygyűlésének jelmondatát is: „Isten igéje: élet mindenkinek”. Isten igéjének megismerése, megértése és követése minden ember számára az életet, az élet értelmét adhatja, amelyhez a Biblia kínálja a legmegbízhatóbb vezetést.

Dr. Sztankóczy Zoltán

Emlékező gondolatok R. Filep Imréről

1970 decemberében hunyt el R. Filep Imre püspöki helynök. 1997-ben, e tragikus eseménynek nincsen kerek évfordulója, de – meghagyva a kerek évfordulókat a hivatalos megemlékezéseknek – szeretném, ha mint egyik tisztelőjének a rá emlékező gondolatai megjelenhetnének. Talán közérdekű lehet egy beszámoló arról, hogy mi volt az ő titka, amivel olyan sokakra – így reám is, mint református születésű fiatalemberre – olyan nagy hatással tudott lenni, mely hatás az esetemben mind a mai napig tart.

Az általam elsőnek hallott prédikációjából még nem ismerhettem meg gondolatiságának lényegét, de már rögtön lenyűgözött szónoklatának formai nagyszerűsége is. Ez kellett ahhoz, hogy Oroszán – ahol ő hódmezővásárhelyi lelkészként havonta ellátta a szórvány-gyülekezetet – elmenjek a következő prédikációra is. Hamarosan érzeknem kellett, hogy rendkívüli szónoki megoldásain, meglepő szófordulatain (például Jézus „szellemisége”, Jézus „dialektikája”, stb.) túl prédikációinak szokatlan tartalmi mélysége és sajátos módszertana van. Ezek tárháza olyan gazdag, hogy lehetetlen lenne felsorolni.

Szónoklatainak dramaturgiája volt. Kifejtendő gondolatát általában több – gyakran egymástól távol esőnek tűnő – szál végül is egy ponton való találkozásával, és – ki merem mondani, hogy gyakran bravúros – ütköztetésével tudta egyetlen pillanat alatt teljesen világossá tenni, átadni, úgy, hogy „katarzis-jellegűen” az Igék átvétele élmény hatását jelenti. (Azóta világos számomra, hogy a teológus képzésben legalább egy rövidebb dramaturgia hallgatása nagyon fontos lenne!)

Megragadott bátorsága is. Mert kritikus módon beszélni még a Bibliáról is. Merte a dolgok hitelességét megkérdőjelezni. (Előadásai a Holt-tengeri tekercsekről; egyik legcsodálatosabb prédikációjában, 1969 karácsonyán: a heródesi gyermekirtás történelmi hitelességének megkérdőjelezése, stb.) Ezekhez hatalmas tárgyi tudása adta az alapot és a jogosultságot.

Tanító lelkipásztor volt. Tanításának legfőbb pontja volt, hogy a Bibliát a szimbólumok könyveként lehet igazán megérteni. Ahol lehetett, tanította az unitárius gondolat bibliai gyökereit. A történelmi megvilágítást rendszeresen alkalmazta.

Ezekhez csatlakozik, hogy igényelte a legfrissebb tudományos eredmények ismeretét. Járatos volt a világ eseményeiben; orvosi eredményekről, pszichológiai kutatásokról tudott beszélni (mindig keresve a bibliai kapcsolódásokat), pedagógiai műveltsége volt, figyelemmel kísérte az irodalmat, a művészeteket, valamint a történelmi háttérrel aktuálisan beépítette beszédeibe. Ezzel tudott mindig a ma emberéhez szólni ...

Az unitárius gondolatiságot nemcsak a konfirmációra készülőknek, hanem a szószékről is taní-

totta. A hívek számtalanszor hallhattak arról, hogy egyházunk tanítása miben tér el másokétól – azokat sohasem sértve. Ehhez bibliai idézeteket is felhasznált alátámasztásként. A nagy elődök életét, munkásságát rendszeresen ismertette, utalt, hivatkozott rájuk. A keresztyéni szabadelvűség gyakorlati alkalmazásaként vallásuktól függetlenül unitárius életűnek és lelkületűnek tartott olyan nagyságokat, akik munkásságuk révén ezt bizonyították. Így például Albert Schweizert is nagyjaink egyikének tekintette, akiről a médiában nem sokat tudhattunk meg.

Szervezőképessége egyedülálló volt. Nagyon nehéz időben magasra tudta emelni az egyház bel- és külföldi tekintélyét. Tette és érte el ezt úgy, hogy mert konfrontálni is. Ennek ellenére és éppen a tekintély miatt Nyugatra is kijuthatott. Hazatérve a prédikációi és előadásai révén egy általunk ismeretlen világot ismerhettünk meg úgy, hogy rámutatott a veszélyekre is. (Például a fogyasztói társadalom belső ellentmondásaira, a nihilizmus, kábítószer, stb. Ezeket ma már magunk körül is láthatjuk, tapasztalhatjuk.)

Szervezőképességét dicséri a magyarkúti üdülő épületeinek a háború utáni rendbetétele is. A fizikai munkákban családjával is részt vett. A 60-as évekre virágzó üdülő életét alakította ki, ami sokunk számára örökre kedves emlék marad. A külföldi hívek is szeretettel látogatták az üdülőt.

Nagy az ő hagyatéka! Szeretném, ha több területen is érezhető volna hatása. Utánozni bizonyára nem volna helyes, de követni jobban is lehetne. Az utóbbi időkig az övéhez hasonló gondolatiságot, érdekes módon legfeljebb evangélikus, vagy arra is volt példa, hogy katolikus prédikációban találhatam. Az utóbbi időben köreinkben is jobb a helyzet. A technika jóvoltából több beszéde is megmaradt hangszalagon. Szerintem ezt gondozni lehetne. Beszédeit tanulmányozni és elemezni lehetne. Másolatokat bizonyára sokan vásárolnának, olyanok, akik még ismerhették, hallhattuk őt. (Én gyakran adom ajándékba egyes beszédét.)

Halálával nagy veszteség érte nemcsak az egyházat, hanem az akkori közösséget is. Viszonylag fiatal volt még, megérhette volna akár a mostani időket. Lett is volna feladata. Sok mindenben segített volna eligazodnunk. Lelkesedett volna – úgy hiszem, legalábbis egy ideig –, hiszen mindenkor lelkesen hirdette az Új diadalát a régi felett.

Utoljára még harcba is szállt volna földjei elárulása ellen. Ha akkor a szíve nem állt volna meg, most megghasadt volna.

Székelyföldi ember volt.

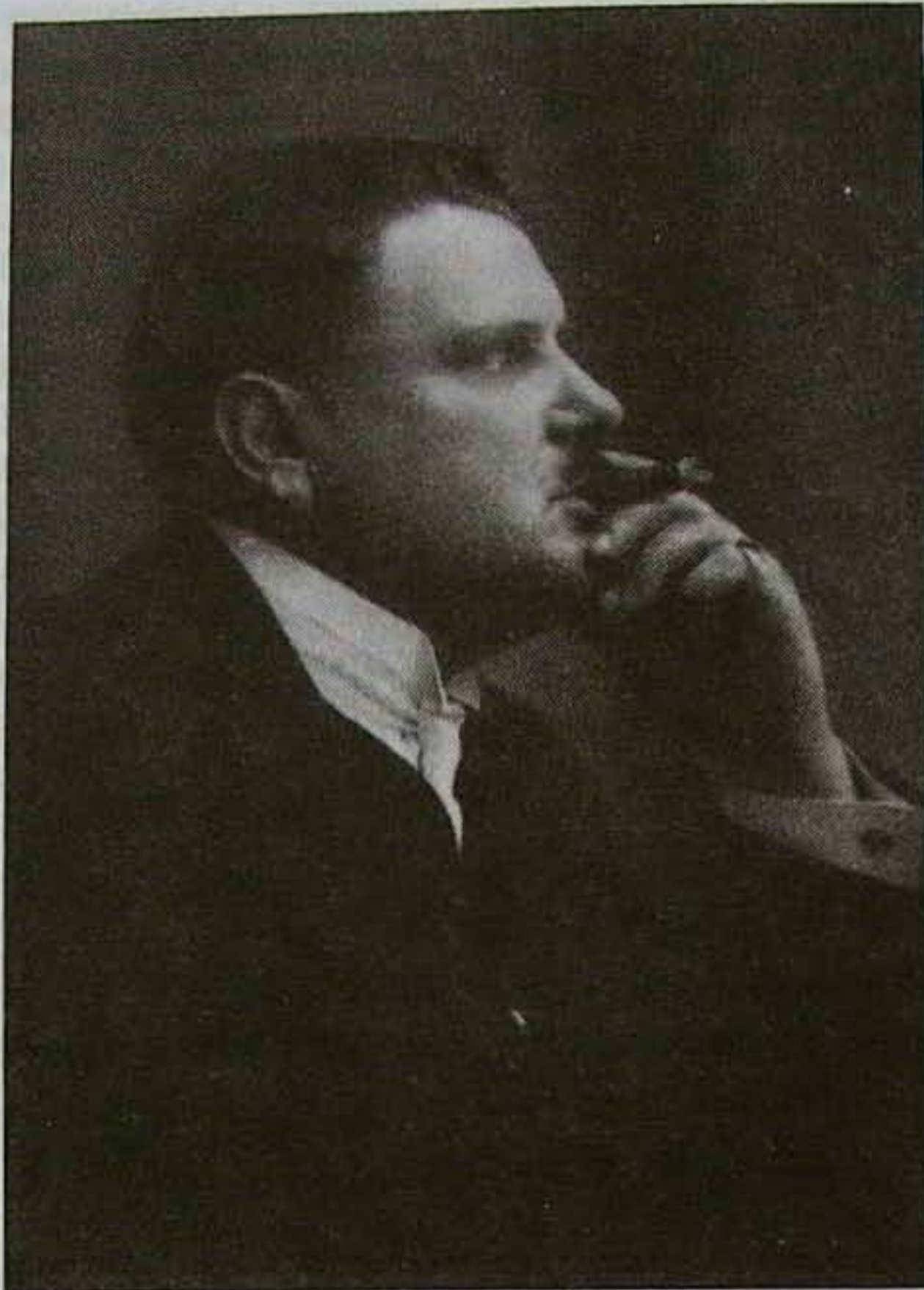
Legyen áldott az emléke!

Dr. Kovács Imre
a győri egyházközség tagja

Istentisztelet a hegyek között

Ütő Lajos tiszteletes úr emlékének

1943-at írunk. Egy szekér a sziklás úton nagyokat dőccenve kapaszkodik fel a hegytetőre. A lovak nehezen húzzák a szekeret. Közel s távol csendesség, csak a lovak csengettyűje játszik a csenddel. A sűrű lombok között meg-megcsillan a napsugár, s ahogy az út kanyarog, hol hátulról, hol előlről kapja a szekeret. Az özek csapata megrebben, mert hétköznapokon látnak ugyan embert s lovat eleget, na de vasárnap... Az útszéli virágok is, ha a lovak rájuk lépnek, vagy a kerékek rájuk hengerednek, mégis felemelik fejcskéiket, mert tudják, semmi rossz nem történik, csak éppen útban vannak. A madarak csendes zszibongással suttogják vasárnapi dalaikat, mert vasárnap van. A hegyek között gyönyörű, csendes augusztusi vasárnap reggel.

Megérkeznek a faluba, s betérnek egy ház udvarába, ahol már várják, s betessékelik őket a tisztaszobába. A szoba közepén az asztal leterítve szőttes abrosszal, rajta kancsókban bor, pálinka, s borvíz. Kosárákban kalács, kenyér, cseréptálakon fényesre dörgölt pónyikalma, s hajnalharmattól fényes nagy szemű kékszilva. A szoba telve van férfiakkal, nőkkel és gyermekekkel. A gyermekek szeme úgy ragyog a tiszteletes úrra, mint vadrózsaágon fennakadt hullócsillagok. A szoba sarkában egy ágyon benuult öregember fekszik, mellette ül felesége, hangtalan sírdogál. A másik szobából csecsemősírás és az édesanyja csitító kedves szava hallik..., hallgass lelkem nő..., itt a tiszteletes úr...

A szekéren a bakon, viseltes fehér csergén, egy öreg székelyember ül, ünnepi fehér posztóharisnyában, fehér ingben. Ő hajtja a lovakat. Mellette ül egy fiatal leány fehér ruhában, kezében énekeskönyvvel. A szekérderékban az ülés leterítve piros-fekete csíkos csergével, azon ül egy tisztoskorú ősz úr, fekete öltönyben, mellette kegyes csomag, a reverenda s a Biblia. Az úr csukott szemmel ül, de látszik rajta, hogy nem alszik, de a vasárnapi igén gondolkodik. Ő az unitárius tiszteletes úr.

Egy forráshoz érkeznek. „Tiszteletünk tiszta forrás, földreszakadt Égi Áldás” versel a leány s kacag, mert apró békák ijedten ugranak el a lába alól.

Merít a forrásból, s kínálja a tiszteletes urat. A gazda is iszik, majd leemeli a saroglyából a két favedret, s megitatja a lovakat. A ló kényes, nem iszik akárhol, akármiből.

Amíg a tiszteletes úr sétál egyet, – megjárta elzsibbadt lábait, addig a leány virágot szed, a csokrot beteszi az énekeskönyvbe, s indulnak tovább.

A tiszteletes úr a hegyen túl egy kicsi faluba igyekszik, – ahol nincsen unitárius templom, – hogy istentiszteletet tartson a beteg öregeknek, szülőanyáknak, s mindazoknak, akik nem hagyhatják magukra szeretteiket egy egész napra. Messze van Keresztúr, messze van a templom.

A tiszteletes úr szívesen kiszekerezik a kicsi faluba, hogy itt helyben gondozza híveit. Ismeri, megérti az emberek nehéz életét. Nem teher számára egy ilyen háznál megtartott istentisztelet. A széphanjú leány, aki vele jön, kántor helyett énekel.

Isten hozta Kedves Vendégeinket, tiszteljék meg szerény asztalunkat, jó szűvvel kínáljuk ... szól a házigazda. A tiszteletes úr Isten áldását kéri a terített asztalra, s koccint a gazdával. A gyülekezet is asztalhoz járul. Az emberekből a közvetlen tiszteletadás és a szeretet hangja rezzen.

A tiszteletes úr magára teríti a palástot, s összekulcsolt keze csendet sugároz a gyülekezetre.

„Mint a szép híves patakra a szarvas kívánczik” kezdi a tiszteletes úr, s megtartja az istentiszteletet. „Hatalmas Isten győzhetetlen várunk” de hirtelen torz harmóniába zúdul a befejező ének. Vihar zeng át a hegyeken, villámlás erőszakos fénye hatol le a földre, eget-földet megrengető dörgés jár nyomában, s lezúdul az eső. A vihar csendesedik, s oldódik a torz harmónia.

Az emberek riadalma is enyhül, s fohászként kúszik a levegőben.

Az eső eláll.

A tiszteletes úr mindenkivel kezet fogva búcsúzik, s mindhárman indulnak haza. Az öregúr elfáradt. Elbóbiskol. A leány mellette ül, hogy a rázós úton ne hogy eldőljön, s megüsse magát a szekér oldalába. Kidőlt fákon, lezúdul sziklákon át nehezen érnek haza.

A tiszteletes asszony már várja őket a kapuban.

Asztalhoz ülnek,

„Édes Jézus légy vendégünk, áldd meg, amit adtál nekünk ...”

Imecs Szabó Ilonka

Erdélyi istentisztelet a bostoni King's Chapel-ben

Dr. Gellérd Judit Dr. Carl Scovel meghívására november 3-án Bostonban a King's Chapel-ben, az amerikai unitáriusok főtemplomában úrvacsorával egybekötött hálaadó istentiszteleten prédikált. Ez alkalomból felhívta a gyülekezetet, hogy álljon annak a mozgalomnak az élére, melyet az amerikai unitárius testvér-egyházközségek körében szervez a célból, hogy a kolozsvári Belvárosi templom renoválására pénzgyűjtéssel besegítsenek. Az Erdély-istentisztelet lelkesítő hatása azonnali eredményt hozott: jövő év április végén a King's Chapel küldöttsége, élén Dr. Carl Scovel lelkésszel, felkeresi kolozsvári testvérgyülekezetét.

Gellérd Judit november 6-án, a King's Chapel-ben végzett második istentiszteletén az 1956-os forradalomra emlékezett, és a magyarok kiemelkedő szerepét méltatta a Nyugat történelmében. Az istentisztelet után a toronyban ünnepélyesen megkondították a King's Chapel harangjait és egy kis csoporttal a közelben lévő monumentális 1956-os szobor emlékműhöz zarándokoltak.

Az ezt követő hét alatt Gellérd Juditot több mint tizenöt Boston-környéki unitárius egyházközség hívta meg, s Belmontban prédikált november 10-én. Lelkesítő körútjának számos, Erdélyre áldásos eredménye született. A bostoni magyarok Harvard Körében tartott előadása – a Kör értékelése szerint – fennállásuk 20 éve alatt a legnagyobb sikert aratta. Ezzel egy újabb amerikai magyar közösség érdeklődését sikerült felkelteni az unitárius Testvéregyház program iránt, melyet követendő mintának tekintenek.

A Harvard Egyetemen Gellérd Judit felkereste a nagy unitárius tudóst, Dr. George Huntston Williams professzort, akivel évek óta levelezik, s aki örömmel fogadta el meghívását az 1997 szeptemberében Kolozsváron tartandó Enyedi konferenciára, hogy annak díszvendége legyen.

Hirdetés

Az OPNI Valláslélektani Osztálya újabb, két éves valláspatológiai szemináriumot indít orvosok, pszichológusok, lelkészek, lelkigondozók, a vallási élet és a lelkizavarok keveredése iránt komolyan érdeklődők részére, korlátozott számú résztvevővel. A tanfolyam önköltséges, féléves költsége 8000 Ft. Első alkalom az OPNI Valláslélektani Osztályán 1997 január 31-én, pénteken 14-18 óráig lesz, valamint ezt követően 4 hetenként. A szemináriumot Dr. Süle Ferenc vezeti. Jelentkezni előzetesen nála lehet.

Dr. Süle Ferenc, oszt. vez. főorvos
OPNI. Valláslélektani Osztály
1021. Bp. Hűvösvölgyi út 116.
Tel.: 1760-922/260. Fax: 1763-402

A millicentenáriumi év ünnepegeinek értékelése

A Honfoglalás 1100 évfordulója Emlékbizottság 1996 december 10-én a Parlamentben záróülést tartott.

Az ülést a köztársaság elnöke nyitotta meg, majd Dr. Magyar Bálint művelődési és közoktatási miniszter beszámolt a Honfoglalás 1100 évfordulója megünnepléséről, a vonatkozó kormányhatározat végrehajtásáról.

Ezt követően dr. Glatz Ferenc, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke a honfoglalás évfordulójának szakmai-tudományos értékeléséről adott számot.

A művelődési és közoktatási miniszter ismertette továbbá mindazon terveket és a rendezvénysorozatokat alapelveit, amelyek a honfoglalásnál jelentősebbnek tekinthető nagy nemzeti évfordulóval, keresztény állam alapításával, Szent István koronázásának milliceniumával kapcsolatosak.

Az ülés befejezése után a köztársaság elnöke fogadást adott, és este az Operaházban megtartott záróhangversennyel ért véget a millicentenáriumi év ünnepegesorozata.

Egyházunkat Mikó István, a millicentenáriumi bizottság elnöke képviselte a fenti eseményeknél.

Befejezésül megjegyezzük, hogy egyházunk mind Magyarországon, mind Erdélyben megtartott ünnepi rendezvényeivel méltóképpen vett részt az évforduló megünneplésében, és hozzájárult magyarságtudatunk és nemzeti múltunk ápolásához.

Sajtószemle

A Hamburgban megjelenő „Unitarische Blätter” 47. évfolyam 6. számában (1996. november–december) egy rendkívül érdekes, és írhatom nyugodtan, hogy számunkra nagyon fontos közlemény jelent meg, amely a „Frankfurter Rundschau” 1996. október 25-iki száma cikkére hivatkozik.

A közlemény fordítása:

„A pápa békét kötött Darwin fejlődélméletével”

„Charles Darwin angol természetkutató halála 100. évfordulóján a katolikus egyház megbékélt a tudós férfi fejlődélméletével. A Vatikán Tudományos Akadémiájának az egyik legutóbbi közleményében II. János Pál pápa határozottan kinyilatkoztatja, hogy a mindeddig támadott fejlődéstörténeti tanítás – amely szerint az élővilág az egyszerűbb formákból kiindulva az összetettebbekig fejlődött ki – »többet jelent, mint egy elmélet« és ennek értelmében összeegyeztethető az ember teremtésének a tanításával. A Vatikánban a Tudományos Tanács jelenleg is ülészik és »Az élet eredete és kezdeti fejlődése« kérdésével foglalkozik.”

(A fordító megjegyzése: Charles Darwin unitárius családból származik; 1809. február 12-én született az angliai Shrewsbury-ben és 1882. április 12-én halt meg Downban. Tizenhat éves korában orvostanhallgató lett, majd apjának kívánságára teológiával foglalkozott: 1828-ban beiratkozott a Cambridge-i teológiai akadémiára.)

Gálffy Gábor

Egyházközségeink életéből

Pestszentlőrinc

November 17-én, vasárnap az istentisztelet keretében Dávid Ferenc, egyházunk alapító püspöke emlékére istentiszteletet tartottunk, igen nagy érdeklődés mellett.

November 28-án **Kovács Levente** tanár, egyházközségünk lelkes híve és presbitere, 14 tagú osztályával, nagyon lelkes és odaadó gyermekekkel kitakarították a templomkertet, és szétterítették az egyik földkupacot. Közmunkájuk értéke több mint 40.000 Ft, amiért mindnyájuknak ezúton is, és aranykönyvileg is hálás köszönetet mondunk.

Az egyházközség vezetősége hálája kifejezése gyanánt megvendégelte a közmunkázókat.

November 30-án, a hó utolsó szombatján szeretetvendégséget tartottunk amikor is ünnepet szenteltünk templomunk 60 éves évfordulójának, továbbá Dávid Ferenc emlékének. Az ünnepségen **Rázmány Csaba** lelkész áhítata után, melyben emléket állított a templomépítő ősöknek, beszédébe beleszóve Dávid Ferenc szellemiségét is, ami nélkül nem épülhetett volna fel a pestszentlőrinci unitárius templom. Az ünnepségen **Geréb Attila** színművész, aki szeretettel tisztelte meg gyülekezetünket, Reményik és Dávid Ferenc verseket adott elő, mindenki meglepedésére.

A fehér asztal mellett tartott szeretetvendégségen azon idős híveink emlékeztek, akik jelen voltak a templom születésénél. **Molnár János** gondnok részletes magyarázatot adott a templom építésének történetéről. Szeretetvendégségünk ismételen magas erkölcsi és anyagi sikerrel zárult, amiért ezúton mondunk köszönetet a megjelenteknek, köztük **Bencze Márton** püspök urunknak, aki minden alkalommal megtiszteli gyülekezetünket, és értékes gondolataival buzdít a további emelkedett egyházi életre.

Karácsony első napján templomunkban szinte 100-an éltek úrvacsorával. Ez alkalommal templomunkat jelenlétével megtisztelte **Dr. Murvay Sámuel** főgondnok afia, aki kifejezte meglepedését és örömmel látta a pestszentlőrinci gyülekezet élni akarását, és az egyházközség vezetőségét további támogatásáról biztosított a lelkeszi lakás megvalósítása tekintetében.

A karácsonyi ünnepek alkalmával egyházközségünk javára egy nagy értékű adományozás történt. **Sepsi Kovács Éva** kedves hívünk és egyházközségünk presbitere templomunk piacára egy, az azt teljes egészében betakaró 25 m² szőnyeget adományozott 40.000 Ft értékben, amiért neki ezúton és arany-

könyvileg is hálás köszönetet mondunk, életére és egyházközségünk javára történő munkásságára Isten áldását kérve.

Karácsony másodnapján **Miklósi-Vári Katalin** gyakorló segédlelkésszel, úrvacsorát osztottam a Nagy Ignác utcai templomunkban megjelent nagyszámú gyülekezetnek, kívánva mindnyájuknak kellemes karácsonyi ünnepeket, és Istentől megáldott boldog Újévet!

R. Cs. B.

Beregi szórvány

A Szabadelvű Protestáns Kör vezetősége a mátészalkai reformációi emlékünnepeken.

A beregi unitárius szórvány cigány etnikumú csoportjában 1996. második felében 5 keresztelő, 5 esküvő és 15 felnőtt áttérése volt.

Az unitárius szertartásokat **Nyitrai Levente** kocsordi lelkész végezte, **Felhős Szabolcs** beregi unitárius szórványgondnok és **Aradi Péter** beregi cigányreferens közreműködésével.

Füzesgyarmat

November 21-én utolsó útjára kísértük **Földesi József** 70 éves atyánkfiát. Népes családja búcsúzott az áldozatos szívű, szorgalmas édesapától, hitvestől, nagyapától, testvértől, baráttól.

November 27-én eltemettük **özv. Dajka Lajosné** szül. **Gyarmati Erzsébet** 82 évet élt nőtestvérünket. „Nagy élet volt ez! – csak egy kicsit nehéz” – összegeztük a búcsúzásakor, hiszen elveszítette felnőtt fiát, két tizenéves unokáját, férjét, de végig töretlen lélekkel megmaradt a nagy család összekötőjének.

1996. december 24-én, este 5 órakor templomunkban karácsonyfa ünnepélyt rendeztünk mintegy 30 gyermek részvételével, megajándékozásával. Előadtunk egy Betlehemes játékot az „Életet az éveknek” Nyugdíjas Klubunk dalárdájával.

Balácsi László

Egyházközségeink életéből

Nagy Ignác utca

1996. december 22-én, a nagy havazás és a szokásos téli influenza ellenére szép számban gyűltek össze az unitárius családok a Nagy Ignác utcában a gyermekek karácsonyfa-ünnepélyére. Képünkön a szereplő gyermekek egy csoportja látható.

Remény-csengettyű

Az esztendő fordulóján – még a búcsúztató hangok búgnak – emlékezetünk csóvjával végigpásztázzuk az elröpült 12 hónapot, s az év utolsó sugaránál mérleget készítünk. Mérleget arról, hogyan sáfarkodtunk a ránk bízott értékekkel. A lebillent serpenyő láttán gyakran változtatásra irányuló fogadkozásokba kezdtünk, reménypólyába bugyolálva a megszületett új esztendőt. A kezdet varázsa tervezgetésre szólít. A jövő tervezésére. Vannak, akik túl biztosak a dolgukban, akik magától értetődőnek, természetesnek tartják, hogy boldog új évük, jövőjük lesz. Pedig nem szabad elfelejtkezni arról, hogy életünk olyan, mint a lehet. Tűnékeny, bizonytalan. Mégis bizakodnunk kell! Hisz az emberi természet már csak olyan, hogy tud reménykedni a mára épülő holnapban, a jobb, emberibb, nemes célok megvalósulásában. Mert a természet csodás törvénye szerint a völgyek mellett ott tornyosulnak a horizont-tágító hegyek, a mélypontot mindig követi az emelkedés. Fordítsuk tekintetünket a hegyre, s tervezzük a jövőt, 1997-es esztendőt bizalommal, hittel! A meg nem valósult álmok, vágyak gyászkezdőit lobogtatva integetünk a homályba vesző év után, de szemünk már az új fényt kutatja, s kirajzolódnak előtte a remélt valóság kontúrjai. Míg a fel-felcsillanó képek kápráztatnak, mérlegeljük, gondoljuk újra, mit cselekedtünk helyesen, mit mulasztottunk, min akarunk változtatni! S mi kell hozzá? Akarat-erő, kitartás, több türelem, szeretet, erős elhatározás? Képesek vagyunk-e rá? Tudunk-e valós vagy

Hógyes Endre utca

Felhívás

1997. február 23-án, vasárnap délelőtt 10 órai kezdettel egyenes, élő istentisztelet-közvetítés lesz a Hógyes Endre utcai templomunkból, a Magyar Rádió Kossuth adóján.

Kérjük kedves híveinket, hogy minél nagyobb számban vegyenek részt e templomi alkalmon. Az élő közvetítés miatt, legkésőbb 9 óra 45 percre foglalják el helyeiket a padsorokban.

véltsérelmeket megbocsátani, jó szívvel közeledni embertársainkhoz? Meg tudjuk-e teremteni a lelki harmóniánkat, hogy erőt adjon az a mindennapok terhének viseléséhez? Ezen a fordulón, az új év első napjaiban pillantsunk egy kicsit befelé is, önmagunkba! Tartsunk tükröt a rozsdafoltos lelkünk elé, simítsuk le róla a rárakódott őszi avart, hogy békét, boldogságot ragyogjon tiszta fénnel. Magunknak is és másoknak is!

Losonczy Léna

HÍREK

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa – a hagyományoknak megfelelően – ebben az évben is Egyetemese Imahetet rendezett.

Az ünnepi megnyitó istentisztelet a Szent István Bazilikában volt, 1997. jan. 19-én. Ezen alkalmon a történelmi egyházak főpásztorai között, **Bencze Márton** püspökünk szolgált, imádsággal.

* * *

A Honfoglalás 1100. Évfordulója Emlékbizottság elnöke, **Göncz Árpád** köztársasági elnök a millenniumi év emlékére, köszönete jeléül honfoglalási ezüst emlékérmét adományozott **Bencze Márton** püspökünknek. Ezzel a kitüntetéssel főpásztorunk és egyházunk az évforduló sikere érdekében végzett áldozatos munkáját köszönte meg.

* * *

A Dávid Ferenc Egylet legközelebbi műsoros estje február 23-án, vasárnap, 17 órakor kezdődik a Hógyes Endre utcai templomban.

HÍREK

Egyházunk vezetősége és híveink nevében, minél hamarabbi felgyógyulást kívánunk **Bencze Franciskának**, lapunk főszerkesztő asszonyának, aki január elején közúti balesetet szenvedett. Kérjük a Mindenhatót, hogy segítse Franciskát a felépülésben és adja meg, hogy hamarosan köszönthessük őt ismét köreinkben, jó erőben és egészségben!

* * *

Szépfalusi István, bécsi magyar író, evangélikus lelkész, hosszú ideje gondozza az Ausztriában élő magyar unitáriusokat is. Évenként külön találkozókat rendez számukra. 1996 novemberében **Miklósi-Vári Katalin** szolgált Bécs mellett egy unitárius családi hajlékban, valamint Linzben, 1996. december 10-én **Orbókné Szent-Iványi Iona** adventi áhitatot tartott, melyet műsoros est, majd fogadás követett a bécsi magyar diplomáciai kar részvételével.

* * *

345. sz. János Zsigmond cserkészcsapatunk ezúton is köszönettel nyugtazza az 1996. évben érkezett alábbi támogató adományokat: **Dr. Molnár Miklós** (Svájc) ChF. 100; **Bartók Péter** (USA) DM 5000 (a befizetés, ill. az átutalás időrendi sorrendjében).

Halottaink

Fodor Dénes 64 éves
özv. **Buzogány Áronné**
sz. **Pusztai Gizella 87 éves**
özv. **Székely Jánosné**
sz. **Hegyi Irén 80 éves**
özv. **Páris Andorné**
sz. **Kolozsvári Vilma 86 éves**
Fischer Béláné
sz. **Vincze Irén 68 éves**
Fazakas Dániel 58 éves
Kulcsár Józsefné
sz. **Török Júlia 82 éves**

Unitárius vallási műsorok a médiákban 1997-ben

Magyar Rádió Kossuth adó

„Egy az Isten”
c. félóra:

január 3., február 7.,
március 28., május 2.,
június 13., július 25.,
augusztus 22., szeptember 26.,
október 24., december 5.

Élő
istentisztelet-közvetítés:

február 23., november 16.

* * *

Magyar Televízió 1-es csatorna

Örömhír:

április 13., augusztus 31.,
december 21.

**Jó reggelt adj Istenem! –
ifjúsági műsor:**

április 12., április 19.,
április 26., május 3.

Élő
istentisztelet-közvetítés:

október 12.

Helyesbítés

Lapunk 1996. november–decemberi számába több sajnálatos sajtóhiba csúszott be; ezeket az alábbiakban helyesbítjük:

5. oldal 2. hasáb

3. bekezdés helyesen:

„Az ún. „Duna-Tisza menti Unitárius Egyházkör” – a mai Magyarországi Unitárius Egyház – területén Budapesten 1901-ben került sor a Dávid Ferenc Egylet megalapítására, ami boldog emlékü József Miklós püspöki vikárius (Észak-Erdély visszatartása után kolozsvári püspök) nevéhez fűződik.”

12. oldal első sora helyesen:

„Az pedig az örök élet, ...”

A 22. oldalon a „Pestszentlőrinc” cím alatti szöveg 3. bekezdésében helyesen: „celebráltam”.

A Nationale Nederlanden Magyarországi Biztosító Rt. nívós élet- és nyugdíjbiztosításainak értékesítésére keres munkatársakat. Az átképző, felkészítő tanfolyamunk ingyenes.

Érdeklődni: **Remenhár Judit**
üzleti igazgató
166-7826
06-30-405-013

Lapzárta minden hónap 6-án van. A később beérkezett írásokkal szerkesztőségünk csak a következő hó lapzártaig tud foglalkozni. Kérjük ezt a beküldendő írásoknál figyelembe venni.

Laptulajdonos:
Magyarországi Unitárius Egyház

Főszerkesztő:
Bencze Franciska

Szerkesztőbizottság:

**Kászoni József,
Muszka Ibolya, Nyitrai Levente**

SZERKESZTŐSÉG CÍME:

V., Nagy Ignác utca 2-4. Budapest, 1055.
Telefon/fax: 111-2801

Terjeszti a Magyarországi Unitárius Egyház.

Előfizethető:

egyházi központunkban, a lelkészi irodákban,
vagy egyházi csekken, Unitárius Élet jellegével.

Évi előfizetési díj: 600,- Ft

Egyes szám ára 50,- Ft

Megjelenik havonta.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Felelős kiadó:

Heltai Gáspár Kft

Index: 25 842

Készült a **Cerberus Kft.** gondozásában
(Budapest V., Kálmán Imre u. 23.
Tel.: 332-3511)

Felelős vezető: Schmidt Gábor

HU ISSN 0133-1272